

Беларусь

BIELARUS — BYELORUSSIAN NEWSPAPER IN THE FREE WORLD
Post address: Belarus, P. O. Box 178, Jamaica, N. Y. 11431

Год XXX № 292 New York, August-September — Жнівень-Верасень — 1981 Vol. XXX № 292

БЕЛАРУСКАЕ САМВЫДАВЕЦТВА У ПОЛЬШЧЫ

Выданьне гэтае, што сваім вонкавым выглядам вельмі нагадвае першыя паваньны рататарныя выданьні ў беларускіх ДП-лягерах, мае загалолак — БЕЛАРУСКІЯ ДАКУМЕНТЫ. Пад загалоўкам стаіць: **Сшытак I — 1981.** Выданьне, значыцца, задуманае як сэрыйнае, але пра перыядычнасьць ягоную выдаўцы нічога ня кажучь, ды яе цяжка й спадзявацца ў тых умовах, у якіх яно выходзіць.

Шрыфт — машынапісны, беларуская лацінка.

Пад загалоўкам на першай старонцы, што служыць адначасна й вокладай, пададзены змест, пералічаныя восем дакумэнтаў:

1. Мэмарандум Беларускага Грамадзка-Культурнага Таварыства ў Польшчы першаму сакратару Польскае Аб'яднанае Работніцкае Партыі (кампартыі) Станіславу Кані (гл. „Беларусь” № 288, „Здушваньне беларускае культуры ў Польшчы”).

2. Ліст старшыні Згуртаваньня Беларусаў у Вялікабрытаніі сп. Янкі Міхалюка пра мэмарандум БГ-КТ. Міхалюкоў ліст зьмешчаны ў арыгінале, г. зн. паангельску, ды ў беларускім перакладзе.

3. Ліст Міністэрства замежных справаў Вялікабрытаніі ў вадказ Міхалюку на перасланы ім мэмарандум БГ-КТ; таксама змешчаны ангельскі арыгінал ды беларускі пераклад.

4. Адозва групы сяброў БГ-КТ „Да бацькоў-Беларусаў” (дамаганьне, каб у школах Беластанчыны выкладалася беларуская мова).

5. Адозва да студэнтаў беларускае нацыянальнасьці ў Польшчы.

6. Тры ўстаўныя граматы Рады Беларускае Народнае Рэспублікі з 1917-1918 гадоў, якімі абвешчана стварэньне незалежнае беларускае дэмакратычнае дзяржавы.

7. Стэнаграма прамовы беларус-

кага прэзідэнта Васіля Быкава на зьездзе пісьменьнікаў Беларусі ў травні 1986 году (шырака ведамы на Захадзе дакумэнт, які друкаваўся і ў „Беларусе”, але ў перакладзе назад у беларускую мову з расейскага перакладу).

8. Рэзюмэ дакладу брытанскае дасьледніцы славянскіх літаратураў д-ра Шырын Акінар на міжнародным кангрэсе ў Заходняй Нямеччыне ў 1980 годзе на тэму „Беларуская літаратура ў сучаснай Польшчы, 1956-1980 гг.”.

Першы сшытак „Беларускіх Дакумэнтаў” пачынаецца ўводнай заявай (без загалоўку) ад рэдактара, якую й зьмяшчаем ніжэй поўнасьцю і ў мове арыгіналу. У далейшых нумарох „Беларуса” пазнаёмім Вас і з рэштай матэрыялаў гэтага першага самвыдавецкага беларускага выданьня па тым баку прадзіраўленае Польшчай „зьяезнае заслоны”.

Сшыткі — „Беларускіх дакумэнтаў”, якіх першы нумар аддае ў рукі шанюнага чытача, маюць на ўвазе служыць аб'ектыўнай інфармацыяй — не рэпрэзэнтуюць сабою ніякага палітычнага напружаньня ў падборцы пасабных дакумэнтаў для публікацыі рэдактары кіруюцца выключна значэньнем, якое мае даны дакумэнт для беларускага грамадзкага жыцьця, гісторыі ці культуры.

Дакумэнты публікуюцца на мове арыгіналу, з тым, што калі ён напісаны на іншай мове чымсьці беларускай ці польскай (што будзе здарэцца ня так часта) побач з арыгіналам зьмешчаем таксама пераклад на беларускую мову.

Інфармацыя і яе распаўсюджваньне мае ў наш час асабліва вялікае значэньне ў жыцьці кожнага народу і кожнага чалавека, яно гарантуецца канстытуцый ПНР як

і міжнароднымі законамі, у іх ліку: Унівэрсальнай Дэкларацыяй Праваў Чалавека, Канчатковым Актам Гольсінскай Канфэрэнцыі, падпісаным у 1975 годзе.

Афіцыйна ў Польшчы няма нацыянальных меншасьцяў і, карыстаючыся такой тэарэтычнай асновай — пярэчачы фактам — ліквідуецца навучаньне беларускай мовы ў школах і моцна абмяжоўваецца культурнае жыцьцё Беларусаў. Такім чынам, сьпіхаючы нас, Беларусаў, на маргінес грамадзкага і культурнага жыцьця, адначасна засвойваецца нам пачуцьцё горшчэсьці як грамадзян другой катэгорыі, якія, праўда могуць перайсьці ў рады паўнапраўных, аднак толькі шляхам засваеньня „вышэйшай”, польскай культуры і жыцьця на пазычаным, „лепшым”.

Імкненьне да праўды выплывае з глыбокай патрэбы ў кожным чалавеку, безь яе немагчыма ні свабода ні справядлівасьць, а тым самым немагчымае і годнае жыцьцё, безь хлусьні ды рабскага паніжэньня.

Маём поўнае права жыць у згодзе з нашым нацыянальным пачуцьцём, навуцаць нашых дзяцей роднай мовы і выхоўваць іх згодна з нашай культурнай і нацыянальнай традыцыяй.

Паводля Платона „веда ёсьць сіла да перамогі”, перамогі, якая адбываецца і будзе адбывацца ў нашай сьведомасьці і нашых сэрцах. Ніхто ня зможа ў нас адабраць нашай арыгінальнай культуры і багатай уласнай гістарычнай спэцыфічнасьці, пра якую нам трэба помніць. Гэтаму, між іншым, будзе служыць, па меры абмежаваных сваіх магчымасьцяў, наша незалежная выдавецкая ініцыятыва. Наш лёс як людзей роўных сярод роўных — у нашых руках.

Рэдактары

лі: др. Іван Дочэф, былы старшыня Камітэту Паняволеных Народаў, сэнатар Альфонсо Д'Амато, кангрэсмены Марыс Біяджы й Біл Грын, а таксама прадстаўнікі ад паняволеных народаў.

Былі таксама прачытаныя праклямацыі ад Прэзыдэнта ЗША, губэрнатора штату Нью Ёрк і мэра гораду Нью Ёрк.

Пад канец мітыngu была прынятая рэзалюцыя ад імя ўсіх, што мелі быць высланы Прэзыдэнту ЗША Роналду Рэйгану.

Усе ўрачыстасьці былі закончаныя мастацкай часткай, у якой пасабныя нацыянальныя групы выступалі са сваімі танцамі й песнямі.

Адзначаючы актыўны й шматлюдны ўдзел у парадзе й мітыngu іншых нацыянальнасьцяў, трэба сьцьвердзіць, што беларуская група сёлета была малой.

Віталі Цярціцкі

У ФЛЯРЫДЗЕ

У горад Маямі адзначэньне Тыдня адбылося 18-га ліпеня, арганізаванае Паўдзённа-Фларыдзкім Камітэтам Паняволеных Народаў, у якім беларускую нацыянальнасьць прадстаўляе сп-ня Лянгіна Брылеўская. Быў праведзены паход вуліцамі гораду са сьцягамі, адбыўся мітынг, на якім галоўным прамоўцам быў мэр гораду Маймі Морыс Фэро. У прынятай рэзалюцыі ўдзельнікі мітыngu зьвярнуліся з заклікам да ўраду Злучаных Штатаў ужыць сваю „паважную эканамічную, палітычную й ваенную сілу, каб дапамагчы раскласьці савецкую ды іншыя каланіяльныя імперыі, а таксама падтрымаць справу правоў чалавека на форуме Задночных Нацыяў з тым, каб АЗН правяла разгляд гвалтаваньня правоў чалавека ў савецкай ды іншых імперыях”.

BIELARUSKIJA DAKUMENTY

sšytak 1-1981

З М І С Т

1. Memarand BH-KT zakiravany pieršamu sakrataru PARN Stanislavu Kanistar. 3
2. List staršyni Abjadnania Bielarusau u Vialikabrytani Janu Michaluku /adnosna memarandu BH-KT/..... 7
3. List Ministerstva Zamiežnych Spravau Vialikabrytani Janu Michaluku u adkaz na pieraskany im memarand .. 8
4. "Da bačkoŭ - bielarusau" - adozva hrupy ŭlenau BH-KT u Bielastoku 8
5. Adozva da studentau biełaruskaje nacyjanalnaści u Polšcy 9
6. Ustaŭnyja Hramaty - Bielaruskaje Narodnaje Respubliki 10
7. Stenahrama pramovy Vasila Bykava na źježdzie Sajuzu Pismienikaŭ Bielaruskaj SSR 12
8. GARMISCH 80 - Bielaruskaja literatura u sučasnaŭ Polšcy - 1956-80 /rezume dakladu dr S.Akner/..... 18

1000-ГОДЗЬДЗЕ БЕЛАРУСКАЕ ДЗЯРЖАЎНАСЬЦІ У СЫДНЭІ

У нядзелю 2-га жніўня г. г. Беларускай Культурна-Грамадзкі Клуб у Сыднэі (Аўстралія) наладзіў святкаваньне тысячагодзьдзя Беларускае Дзяржаўнасьці й адначасна адзначыў 37-я ўгодкі Беларускае Краёвае Абароны.

Святкаваньне пачалося багаслужбай у Бэнстанўскай праваслаўнай царкве, пасля чаго адбылася акадэмія ў залі Беларускага Культурна-Грамадзкага Клубу.

Заля была перапоўненая. Акадэмія пачалася малітвай „Магутны Божа”. Прысутных прывітаў сп. В. Плахоцкі, старшыня Клубу, ды перадаў слова першаму зь пяціх прэзэнтантаў сп. А. Смалю.

Свой рэфэрат сп. Смалю пачаў ад тэорыі пра пачаткі славянскіх плямёнаў ды іхнае пасяленьне на сучасных землях. Далей гаварыў пра гісторыю Полацкага княства, дату 980 году, зьліццё незалежнай беларускіх княстваў у вадно гаспадарства, Вялікае Княства Літоўска-Рускае (беларускае), ды гісторыю да канца XIV стагодзьдзя.

Рэфэрат пра самы цікавы перыяд гісторыі ВКЛ, калі яно дасягнула зьніту свайго дзяржаўнага росквіту, прыпаў на долю д-ра Я. Малейскага. Дакладчык даўжэй затрымаўся на дасягненьнях вялікіх князёў Альгерда, Вітаўта, Казімера Ягайлавіча, Жыгімонтаў, абрысоўваючы ня толькі вялікае палітычнае й ваеннае значэньне ВКЛ у гэным часе, але й дасягненьні ў галіне правадзства, а таксама рэлігійнае й культурнае жыцьцё народу. Др. Малейскі скончыў свой рэфэрат на Люблінскай вуніі 1569 году.

Абраз далейшае пары прадставіў сп. А. Качан, расказваючы пра шэраг выдатных рэлігійных і сьвецкіх дзеячоў, што спрычыніліся да буйнага разьвіцьця друкарства ды росту рэлігійнага й сьвецкага пісьменства. Да паступовага заняпаду ВКЛ найбольш спрычыніліся шматлікі войны з Маскоўскай ды швэдзкай наваля, што вынішчалі жыхарства й руйнавалі край, а таксама апалячэньне верхняга пласту жыхарства — магнатаў і шляхты. Усё гэта ў спалучэньні з поўным хаосам у Польшчы і сталася прычынай падзелу Рэчыспалітае, пасля чаго беларускія землі на даўгі час трапілі пад панаваньне Масквы.

Пра адраджэньне беларускае на-

роднае творчасьці, якое сталася першым крокам да нашага нацыянальнага адраджэньня, пачаў гаварыць сп. Качан, але разьвіў ужо сп. М. Лужынскі. Прэлегент падкрэсьліў значэньне нашаніўскае пары, заснаваньне беларускае палітычнае партыі й далейшы рост палітычных арганізацыяў, якія ад 1905 году бралі штурм выразнейшых кірунак, што й прывяло да Першага Ўсебеларускага Кангрэсу ды аднаўленьня дзяржаўнасьці — Беларускае Народнае Рэспублікі.

Хоць беларускаму народу, не звважаючы на ягоны супраціў пераважаючай сіле камуністычнае Масквы не ўдалося абараніць незалежнасьць свае дзяржавы, але факт абвешчваньня незалежнай БНР стаўся вызначальным у далейшым змаганьні нашага народу за сваю дзяржаўнасьць.

Пэрыяд ад 1941 году, калі нямецкія збройныя сілы насунуліся на Савецкі Саюз, насвятляў сп. М. Зуй. Ён гаварыў аб старажытных сьведамае часткі беларускага народу выкарыстоўваць сьціплыя магчымасьці нямецкае акупацыі для нацыянальнае справы, аб стварэньні БНР, Беларускае Краёвае Абароны, аб Другім Кангрэсе. Але скончыў свой рэфэрат сп. Зуй поўнасьцю аднабакова, успамінаючы толькі працу тых арганізацыяў і ўстановаў, да якіх ён належаў або належыць (прыкладам, Беларускай Вызвольнай Фронт), памінаючы поўнасьцю ўсе іншыя, якія сваёй грамадзкай, культурнай і палітычнай працай у ЗША й наагул у вольным сьвеце маюць непараўнальна большае значэньне для беларускае нацыянальнае справы.

Было прачытана колькі прывітаньняў. Ніна Зуй прадэклямавала верш „Не пэгаснуць зоркі ў небе”, а ейны брат Алесь — „Прыйдзе да нас вясна”.

Акадэмія закончылася супольным адсвяткаваньнем беларускага нацыянальнага гімну.

Удзельнікам (муж і жанчына, упершыню былі Беларусы з Маджы) быў прыгатаваны смачны й багаты пачастунак, за што падзяка належыць сп-ні Олі Тамашэўскай, старшыні Жаноцкага Камітэту, ды ягоным сяброўкам сп-ням Л. Олрайт, М. Юхневіч, М. Супрунчык, А. Каліняк, Р. Зуй ды ўсім, хто дапамагаў.

А. К-я

ТЫДЗЕНЬ ПАНЯВОЛЕННЫХ НАРОДАЎ

У ЛЕС АНДЖЭЛЕСЕ

Урачыстасьці пачаліся ў суботу 11-га ліпеня ў парку ймя Мак Артура пры помніку вугорскім змагарам за свабоду. Вёў праграму старшыня Арганізацыі Амэрыканцаў за Свабоду Паняволеных Народаў (ААСПН) др. Альгерд Клейнат. Каля помніка стаялі сьцягі паняволеных Саветаў народаў, а сярод іх і беларускі сьцяг. Былі зложаныя ад ААСПН для помніка янак ды кветкі на мэмарыяльны камень у памяць кардынала Міндшэнта. Была сказаная малітва „Войча наш” у розных мовах, у тым ліку й беларуску беларускім прадстаўніком у ААСПН.

Далейшая праграма адбылася пасля ў вялікай Залі Патрыятаў. Тут на сцэне йшоў стаялі сьцягі паняволеных народаў. Праграму далей вёў др. Клейнат. Выступалі з прывітаньнямі прадстаўнікі ад кангрэсмена Роберта Дорнана, Лятувіскага Інфармацыйнага Цэнтру, краёў Лацінскае Амэрыкі. Даўжэйшую прамову сказаў радны Арт Снайдар і прачытаў праклямацыю Гарадзкае Рады аб Тыдні Паняволеных Народаў. На канцы праграмы др. Клейнат прачытаў рэзалюцыю, што была прынятая аклімацый.

Перад сцэнай былі выстаўлены транспаранты з антысавецкімі лёзунгамі ды за салідарнасьцю з працоўнымі Польшчы. Пададзены былі заклікі да ўдзелу ў дэманстрацыі ў Сан Францыска 18 і 19 ліпеня ды ў антыкамуністычнай дэманстрацыі, арганізаванай Нікарагуанскім Антыкамуністычным Саюзам 12-га ліпеня. Др. Клейнат заклікаў карыстацца на гэтай апошняй дэманстрацыі лёзунгам „Ваюючыя Народы за Свабоду” замж толькі „Паняволеныя Народы”.

На заканчэньне Тыдня, 18-га ліпеня ў суботу, адбылася ў касцёле сьв. Вазыля багаслужба з удзелам сьвятароў паняволеных народаў ды прадстаўнікоў у нацыянальным сьцягамі. І тут Беларусы ўзялі ўдзел.

Н.

У НЬЮ ЁРКУ

У нядзелю 12 ліпеня сёлета ў горадзе Нью Ёрку адбыўся масавы парад прадстаўнікоў народаў паняволеных камуністычнымі Расеяй і Кітаем. Беларуска Кангрэсавы Камітэт Амэрыкі рэпрэзэнтавала група Беларусаў з Саўт Рыўэру, штат Нью Джэрзі, і з Галівуду, штат Фларыда.

Зборным пунктам быў пляц каля гатэлю Плаза, які прылягае да Цэнтральнага Парку, пры 5-й авэню і 59-й вуліцы.

А 9:15 гадз. раніцы ўсе нацыянальныя групы са сваімі сьцягамі і плякатамі накіраваліся па 5-ай авэню да катэдры Сьв. Патрыка, дзе была адпраўлена адмысловая багаслужба зь пералікам усіх паняволеных камунізмам народаў.

Пасля багаслужбы ўсе нацыянальныя групы па гэтай-жа 5-ай авэню прапаршывалі ў Цэнтральны Парк да тэатральнай сцэны. Сьпэраду, па абодвух баках сцэны, стаялі амэрыканскія сьцягі, за імі пулт зь мікрафонам і крэслы для ганаровых гасьцей, а за імі — прадстаўнікі паняволеных народаў з высака ўзнятымі нацыянальнымі сьцягамі. Беларуска нацыянальны сьцяг, зроблены зь лягчэйшага матэрыялу, высака разьвіваўся ветрам з правага боку сцэны. Трымаў яго прадстаўнік у беларускай нацыянальнай вопратцы.

Адчыніў мітынг старшыня Камітэту Паняволеных Народаў сп. Горст Угліч. З прамовамі выступі-

BIELARUS

Byelorussian Newspaper in the Free World
Published monthly by
BYELORUSSIAN-AMERICAN ASSOCIATION, Inc.
Subscription \$ 10.00 yearly.

„БЕЛАРУС” — Газета Беларусаў у Вольным Сьвеце.
Выходзіць месячна.
Выдае: Беларуска-Амерыканскае Задзіночаньне.
Рэдагуе Калегія.
Выпіска зь перасылкаю — 10.00 дал. на год.
Артывулы, падпісаныя прозьвішчам або ініцыяламі аўтара, могуць зьмяшчаць пагляды, зь якімі Рэдакцыя не згаджаецца.

XIX-ТЫ КАНГРЭС БАЗА

У гор. Нью Брансўіку, Н. Дж., адбыўся 5-га верасьня XIX-ты штодзухадовы справаздачна-пэравыбарны зьезд дэлегатаў Беларуска-Амерыканскага Задзіночаньня (БАЗА). Зьезд пэравыбраў новую галоўную ўправу ў складзе: Антон Шукелайц — старшыня, Вячаслаў Станкевіч — заст. старшыні, Францішак Бартуль — заст. старшыні, Зора Кіпель — сакратар, Васіль Русак — скарбнік, Янка Запруднік — інфармацыя, Раіса Станкевіч — вонкавыя сувязі, Юрка Азарка — моладзь.

Зьезд прыняў рэзалюцыю-зварот да Прэз. Рэйгана й да Кангрэсу ЗША з просьбаю паспрыяць наладжаньню абмену паміж Вашынг-

тонам ды Менскам кансулятамі, паколькі штораз большы лік грамадзянаў Амерыкі наведвае Беларусь, увесці беларускую мову ў праграмы радыё „Голас Амерыкі” ды дамагчыся званьнення з турмы вязьня сумленьня Міхала Кукабакі й дазволу яму на выезд з Савецкага Саюзу.

З нагоды зьезду БАЗА быў праведзены вэчар памяці Івана Луцкевіча ў сувязі із 100-годзьдзем ягоных нарадзінаў. Рэфэрат пра І. Луцкевіча чытаў праф. Антон Адамовіч.

Шыгрэй аб XIX-ым кангрэсе БАЗА — у наступным нумары „Беларуса”.

ПАДТРЫМАНЬНЕ ГУБЭРНатарскае КАНДЫДАТУРЫ

Сп. Томас Кэйн (Keane) кандыдат ад Рэспубліканскае партыі на губэрнатора штату Нью Джэрзі. Ягоную кандыдатуру падтрымваюць кіраўнікі й прадстаўнікі дваццаці аднае нацыянальнасьці штату, у тым ліку й беларускае. З 80 прадстаўнікамі гэтых нацыянальнасьцяў сп. Том Кэйн меў сустрэчу ў часе Тыдня Паняволеньня Народаў. Між іх беларускую грамаду Саўт Рывэру й ваколіцаў прадстаўляў сп. Жорж Навумчык.

Зварачаючыся да прадстаўнікоў, сп. Т. Кэйн сказаў: „Таму што кіраўнікі, гэтакія як вы, бярэць ўдзел у ўзбагачваньні этнічнае спадчыны Нью Джэрзі шляхам перахоўваньня сваіх традыцыяў і культурнае спадчыны, вы спрычыняецеся да падвышэньня жаданьня жыць у гэтым цудоўным штаце й наведваць яго”.

У вадным з прэсавых камунікатаў галоўнае пэравыбарнае кватэры Тома Кэйна, якая знаходзіцца ў гор. Юньёне, пісалася: „У звароце да лідэраў, гэтакіх як Жорж Навумчык з Саўт Рывэру, у якога карані беларускія, Кэйн сказаў, што дачыненні паміж бюром губэрнатора й этнічнымі грамадамі будуць

Сп. Томас Кэйн з Ж. Навумчыкам

сцымэнтаваньня ды будзе наладжанае новае супрацоўніцтва й сувязь. Я, — сказаў кандыдат, запачаткую сфармаваньне новае Этнічнае Рады, што будзе цесна супрацоўнічаць са мной, калі я буду губэрнатарам”.

ЛЕКЦЫІ ПРАФ. А. БАРШЧЭУСКАГА

10 чэрвеня сёлета ў Ньюёркаўскім Гарадзкім Унівэрсытэце адбылася лекцыя прафэсара Аляксандра Баршчэўскага, загадчыка Беларускае Філялёгіі Варшаўскага Унівэрсытэту, на тэму „25-годзьдзе катэдры Беларускае лінгвістыкі й літаратуры пры Варшаўскім Унівэрсытэце”.

Праф. Том Бэрд, заступнік старшыні факультэту славістыкі й германістыкі Квінсаўскага Каледжу, гасьцёна якога, а таксама Калюмбійскага Унівэрсытэту, быў праф. Баршчэўскі, прадставіў аўдыторыю — студэнтам і беларускаму грамадзтву — др. Баршчэўскага.

У сваёй лекцыі, гаворачы пабеларуску, праф. Баршчэўскі вельмі цікава расказаў пра пачаткі й разьвіцьцё ды сучасны стан беларускае філялёгіі на Варшаўскім Унівэрсытэце, а таксама пра беларускае школьніцтва на Беласточчыне. „За 25 гадоў існаваньня, — сказаў прэлегент, — катэдра беларускае філялёгіі мае чым пахваліцца: 80 дыплёмных працаў пераважна пра беларускі фальклёр Беласточчыны, ды каля 300 дыпламаваных спэцыялістаў, шмат хто зь якіх займаецца цяпер настаўніцкай дзейнасьцю ды бярэ ўдзел у беларускай культурна-грамадзкай працы.

Пасьля лекцыі праф. Баршчэўскі адказаў на пытаньні слухачоў: пра беларускія школы на Беласточчыне, студэнцкае жыцьцё ў Варшаве ды стан Беларусаў у Польшчы. Былі закранутыя ў дыскусіі таксама акадэмічныя пытаньні: эквівалентнасьць курсуў і дыплёмаў, бібліятэчныя й архіўныя фонды Варшавы ды да г. п.

Др. Аляксандар Баршчэўскі шырока ведамы таксама як беларускі паэта Алясь Барскі. У сыботу 18-га ліпеня ў Нью Ёрку ў памешканьні

Фундацыі ймя П. Крыжэўскага ўправа Беларускага Інстытуту Навукі й мастацтва арганізавала літаратурны вэчар Аляся Барскага. Прадставіў паэту люднай аўдыторыі Антон Адамовіч.

Госьць расказаў сваю творчую біяграфію, чытаў вершы (большыню з памяці), што прыйшліся вельмі даспадобы ўважлівым удзячным слухачом. Вэчар скончыўся пачастункам у гонар гасьця.

19-га ліпеня др. Баршчэўскі-Барскі выступіў у Ратгерскім Унівэрсытэце ў гор. Нью Брансўіку ў штаце Нью Джэрзі. Аўдыторыя была вялікая: студэнты й беларускае грамадзтва зь Нью Брансўіку, Саўт Рывэру й ваколіцаў. Па выступленьні прэлегента было шмат пытаньняў да яго як да паэты, пэдагога ды беларускага грамадзкага дзеяча.

З адказаў праф. Барскага было відаць, што хоць ён ды беларускае грамадзтва ў Амерыцы маюць супольны нэаўнік — пачуццё любасьці да Беларусі, ейнае гісторыі, культуры й прыроды — ёсьць паміж імі й выразная ідэялягічная розьніца, асабліва што да жыцьця Беларусаў у Польшчы. Гэтая рознасьць паглядаў не перашкодзіла ўсё-ж з зацікаўленьнем выслушаць гасьця ды й яму самому шмат чаго пачуць і пабачыць у Амерыцы й сярод Беларусаў Амерыкі. Трэба зазначыць, што прыезд др. А. Баршчэўскага ў Амерыку на запрашэньні амерыканскіх вышэйшых навуковых установаў, ягонае наведваньне амерыканскіх ВУН ды беларускіх асяродкаў, дало добрую нагоду даведацца пра цікавыя момэнты жыцьця па тым баку палітычнае перагародкі ды выказаньня пра іх на гэтым баку.

В. Зубкоўскі

УНІЎЕРСІТЭТ ЗАХОДНІХ РАДЫЯПЕРАДАЧАЎ

„Шматлікія і ядавітыя ўсходы”

Абумоўлены падзеямі ў суседняй Польшчы, зьявіўся ў беларускім савецкім літаратурным часопісе „Полымя” (№ 4, 1981, бб. 138-167) артыкул Аляся Барска супраць Ватыкану й асабіста Папы Яна Паўла II. У ім, між іншага, ёсьць прызнаньне ўплыву заходніх радыяпэрадачаў у тым ліку й Ватыканскага Радыё, ня толькі на Польшчу, але й на Беларусь, як гэта вынікае з факту зьмяшчэньня ў „Полымі” Барскавага артыкулу. Вось што чытаем у ім (б. 160):

„Амерыканцам зноў давялося рабіць долярковыя інакцыі сваім, настраеным на маральную падтрымку „няшчасных дысэдэнтаў”, радыягласом. І вось нарэшце радыёбрахня разбаўленьня праваабарончымі ўскліпамі Ватыкану, пачала даваць кволяны, але шматлікія і ядавітыя ўсходы”.

Якія, Барска не паясьніў.

НЕЗАБЫУНАЯ СУСТРЭЧА

Беларускі Полацак, што разьмешчаны ў Стронгсвіле недалёка ад гор. Кліўленду (штат Агаё), заўсёды гасьцінна прыймае нашых сусудзічаў ня толькі з Амерыкі, але й зь іншых краёў: Ангельшчыны, Аўстраліі, Нямеччыны, Бэльгіі, Польшчы. У Полацку летам вельмі прыгожа: шмат лісьцяных ды іглістых дрэваў, кветак, невялікае возера, зялёны лужок. Запраўды мясціна гэтая нягледзячы на нейкі маленькі беларускі куточак дзесь пад Полацкам на Беларусі.

Сёлета наш Полацак наведваў загадчык Беларускае Філялёгіі Варшаўскага Унівэрсытэту др. Аляксандар Баршчэўскі, ведамы таксама як беларускі паэта Алясь Барскі. Наш госьць быў запрошаны ў ЗША на Ньюёркаўскім вышэйшым навуковым установам: Кўінскім Каледжам і Калюмбійскім Унівэрсытэтам. Наведаць Кліўленд параіў д-ру Баршчэўскаму праф. Кўінскага Каледжу Томас Бэрд, за што наш зямляк вельмі ўдзячны свайму амерыканскаму калегу.

У Полацку ў нядзелю 28-га чэрвеня адбылася аўтарская сустрэча з Алясем Барскім, на якой наш госьць расказаў аб жыцьці Беларусаў у сучаснай Польшчы.

Разумела, што найважней нам было пачуць творчасць Аляся Барскага з вуснаў самога паэты. Прачытаў ён колькі сваіх ранейшых і сьвежых твораў. Людзі з зацікаўленьнем выслушалі вершы пра беласточкіх хлапцоў, пра каханьне, пра родную зямлю, і асабліва верш пра маці, слухаючы які некаторыя жанчыны аж заплакалі.

Пакідаючы Полацак, Алясь Барскі сказаў: „У далёкім беларускім Полацку ў Амерыцы я сустрэў блізкіх мне людзей. Усе трактвалі мяне як суродзіча і зямляка. Быў я ў шмат якіх дамох, на вясельлі, на дні нарадзінаў або проста ў гасьцёх. Побит у Полацку быў для мяне радасны, бо я тут сустрэў свайго старога сябру Сяргея Карніловіча, колькі зямлякоў зь Беласточчыны. Хачу падзякаваць сябром Кастусю, Аўгену, Юрку, Эве Вінцэнтэс ды ўсім мясцовым Беларускам за тое, што так прыгожа перахоўваюць нашу мову, традыцыі, нашу культуру. Дзякуючы палачанам, я наведваў вадапад Ніягару, які становіцца для мяне сымбаль паэзіі, ды іншыя мясціны”.

Мы із свайго боку ня можам не адзначыць, што прыбываньне Аляся Барскага ў Полацку было для нас вельмі цікавым.

Полацкі

Маладыя пляўцы Тэня Заморская (12 гадоў), Коля Рамана (14 гадоў) і Павал Рамана (15 гадоў) — усе трое актыўныя сябры Згуртаваньня Беларуска - Амерыканскае Моладзі — з добрымі вынікамі ўзялі ўдзел у чэмпіянаце ІМКА, што адбыўся ў штаце Паўднённая Караліна ў першай палавіне жніўня. Не зважаючы на тое, што ў спартоўніцтвах большыня ўдзельнікаў, якія прыбылі з розных штатаў усходняе Амерыкі, былі старэйшымі векам, да 20 гадоў, Тэня, Коля й Павал вярнуліся дамоў у Нью Ёрк з модалямі, здабытымі ў фінальных змаганьнях. Шчыра вітаем усіх трох пераможцаў ды зычым плысьці аж да Алімпіады.

50 ГОД ВАТЫКАНСКАМУ РАДЫЁ

Радыё-Ватыкан пачало вяшчаць 12 лютага 1931 году. Сьвяцейшы Айцец Пій XI адчыніў новую радыястанцыю сваёй прамавай „Омня крэатура” — „Да ўсіх стварэньняў”. Першым дырэктарам радыё быў а. езуіт Язэп Джыяфранчэскі, навуковец, рэктар папскага Грыгарыянскага ўнівэрсытэту ды прэзыдэнт папскае Акадэміі Навукаў.

Да 1939 году, аднак, праца Ватыканскага радыё вялася на экспэрымэнтальнай аснове. У 1936 г. Сьвяцейшы Айцец Папа Пій XI зьвярнуўся праз радыё ўпарышню із сваім калядным пасланьнем, а год пазьней былі адчынены новыя й мацнейшыя антэны й перадачкі. У 1939 годзе радыё-Ватыкан пачало вяшчаньне ў міжнародным маштабе. У тым-жа годзе, 9-га лютага, падало пра сьмерць ягонага заснавальніка Пія XI, а 2-га сакавіка — пра выбары кардынала Пчэльлі, за новага папу, які ўзяў сабе ймя Пія XII. Радыястанцыя вяшчала тады ў дзевяціх мовах, стаўшыся паважным фактарам міжнароднага жыцьця. Міжнародны стан у 1939 годзе быў напружаны, адчувалася пагроза за вайны. 24-га жніўня таго-ж году радыястанцыя перадала словы Папы Пія XII: „Нічога ня траціцца мірам. Усё можа страціцца вайною”. Ды словы гэтыя, як ведама, ня ўстрымалі сьвету ад вайны.

Ваеннымі гадамі Ватыканскае радыё вяло службу шуканьня загубленых асобаў, падтрымвала духова ўсіх, хто цяпеў ад жорсткасцяў вайны. Ад 1940 году па 1946 яно высылала 1.240.728 вестак (12.105 гадзінаў перадачаў).

У сьнежні 1949 году пачулася ўпарышню з радыё-Ватыкану беларуская мова, калі а. пралат Пётра Татариновіч пачаў беларускую праграму. Ад 6-га студзеня 1950 году беларускія перадачы сталіся рэгулярнымі. Пралат Татариновіч быў кіраўніком беларускае праграмы да 1971 году. Ягоным заступнікам быў а. архімандрыт Леў Гарошка з закону айцоў Марыянаў. Айцец Гарошка кіраваў праграму аж да свае

перадчаснае сьмерці ў ліпені 1977 году. Тады беларуская праграма перадавалася пяць разоў на тыдзень па 15 хвілінаў кажная.

Па сьмерці а. Гарошкі адказным дырэктарам беларускае праграмы стаўся, і да сьняжня займае гэтае становішча, а. др. Рабэрт Тамушанскі. Цяпер беларускія перадачы адбываюцца шэсьць разоў на тыдзень ад нядзелі да пятніцы ўвечары а гадз. 17:45 сярэдня-эўрапейскага часу (19:45 на Беларусі), а паўторы перадачаў робяцца раніцою наступнага дня ад панядзелку да сыботы а гадз. 4:45 сярэдня-эўрапейскага часу (значыцца, а гадз. 6:45 на Беларусі). Айцу Тамушанскаму памагаюць а. Кастусь Маскалік ды сп-ня Вольга Брошка.

У часе пантыфіката Папы Яна XXIII — 22. X. 1958 — 3. VI. 1963 — Ватыканскае радыё стала пабольшвалася. Скліканы Папам Янам XXIII Другі Ватыканскі Сабор у 1962 годзе застаў Ватыканскае радыё занятае вялізарнаю інфармацыйнаю працаю: было тады ўжо больш за тры тысячы гадзінаў перадачаў у 30-х мовах.

У 1970 годзе радыё-Ватыкан было перанесенае ў новае памешканьне — Палац Пія, дзе яно знаходзіцца й цяпер. Радыё пачало выдаваць свой месячны бюлетэнь, тыраж якога ў 1973 годзе дасягнуў 70 тысячаў экзэмпляраў, а сьняжня — больш за 100 тысячаў.

З абраньнем на Апостальскі Пасад Папы Яна Паўла II (Караля Вайтылы) (16. X. 1978 г.) пачынаецца перыяд вялікіх апостальскіх паломніцтваў па цэлым сьвеце. Радыё-Ватыкан заўсёды зь месца падзёў паддае весткі: з Мэксыкі, Польшчы, ЗША, Ірляндыі, Бразыліі, Афрыкі, Японіі і Філіпінаў і г.д. Ян Павал II адвёдаў нашае радыё 5-га лютага 1980 году ды гарача падзякаваў асабіста ўсім за іхную працу.

Сьняня радыё-Ватыкан вяшчае ў 34-х розных мовах, 30 гадзінаў штадня на розных хвалях з дапамогаю мадэрнізаваане тэхнікі.

Робэрт Язэп Тамушанскі

ДЗЕНЬ БЕЛАРУСКАГА ЖАЎНЕРА

Сярод беларускай эміграцыі, якая жыве на ўсходнім узьбярэжжы Амерыкі (у штатах Нью Ёрк і Нью Джэрзі), увайшоў ў традыцыю, што падчас адчынення сэзону ў грамадзка-рэлігійным адпачынавым цэнтры Вэлер-Менск на пачатку ліпеня ўрачыста абыходзіць Дзень Беларускага Жаўнера.

Сёлета гэтая ўрачыстасьць адбылася 5-га ліпеня з наступнай праграмай:

А 10-й гадз. раніцы пачалася сьв. Літургія, а пасьля яе быў адслужаны малебен за беларускі народ, якія адправіў а. архімандрыт Язэп (Строк). У часе малебну вэтараны ў уніформах трымалі вэтаранскі, беларускі й амерыканскі сьцягі. Добра сыпваў хор, які складаўся з харыстых розных цэркваў ды якім кіраваў рэгент сп. Сымон Жамойда.

Па Багаслужбе ў залі рэсарту адбыўся супольны жаўнерскі абед, старанна падрыхтаваны беларускі вэтаранамі. Арганізатарам было

прыемна, што ўсе месцы на залі былі запоўнены. Тут былі ня толькі Беларусы, але й іхныя прыяцелі зь іншых нацыянальнасьцяў, якія адпачывалі ў Вэлер-Менску.

Сёлетні вэтаранскі абед розьніўся ад падобных абедаў папярэдніх гадоў тым, што на ім было шмат жанчын, якіх, на прাপанову сп. Протаса, „пазбавілі права” ўнесці складку на пакрыцьцё коштаў абеда. У падзяку за гэта жанчыны запэўнілі вэтаранаў, што на наступны год яны самі падрыхтуюць вэтаранскі абед.

Падчас абеда шмат прамоўцаў дзяліліся ўспамінамі з супольна перажытае мінуўшчыны. Успаміналі цяжкія, страшэнныя часы, калі бязьвіннае беларускае насельніцтва гінула ад варожых куляў, а вёскі й мястэчкі палыхалі ад бандаў рознага колеру.

Сёлетні Дзень Беларускага Жаўнера пакінуў па сабе прыемныя ўспаміны ў ягоных удзельніках.

Віталі Цярніцкі

НА РЭПРЭЗЭНТАЦЫІ У СУСЕДЗЯЎ

У Балтаў

Калі суседзі запрашаюць нашых прадстаўнікоў на свае нацыянальныя імпрэзы, дык трэба адклікацца й удзельнічаць. Так фактычна й адбываецца ўва ўсіх большых асяродках, але не заўсёды й не адусюль пішацца аб гэтым. А прыемна пачытаць такія рэпартажы ці весткі ў нашай прэсе. Добры прыклад можна браць з нашага прадстаўніка ў Лёс Андэжалец у Каліфорніі. Таму хочам „падзягнуцца” й падзяліцца весткамі аб такой дзейнасьці ў Лятройце.

12-га чэрвеня сёлета др. Язэп Сажыч быў запрошаны Мічыганскім Камітэтам Балцкіх Народаў як прадстаўнік Беларусаў у прэзыдэнцым акадэміі для ўшанаваньня 40-х угодкаў масавае дэпартацыі савецкай уладай людзей з Эстоніі, Латвіі й Лятувы. Акадэмія адбылася ў нядзелю ў Лятувіскім Культурным Цэнтры.

З амерыканскіх прадстаўнікоў прысутнічалі й выступалі з прамовамі: губэрнатар ды адзін з сэнатараў штату Мічыган, а таксама акруговы судзьдзя. У праграме была таксама цікавая мастацкая частка з удзелам ўсіх трох балцкіх народаў.

У Украінцаў

У нядзелю 12-га ліпеня Мічыганскі Украінскі Кангрэсавы Камітэт наладзіў у сваім культурным цэнтры ў гор. Ўорэне банкет-акадэмію ў памяць 40-годзьдзя праклямацый й аднаўленьня Украінскае Незалежнасьці 30-га чэрвеня 1941 году ў Львове. На ўрачыстасьці гэтай былі сп. Яраслаў Стэцюк, былы прэм’ер Тымчасовага Ўраду ў Львове ў 1941 годзе, амерыканскі кангрэсман зь мясцовае акругі, мэр гораду Ўорэну, прадстаўнікі ад усіх суседніх паняволеньных народаў, у тым ліку й прадстаўнік ад Беларусаў.

Заля была перапоўненая ўкраінскім грамадзтвам. Галоўнымі прамоўцамі былі, бізуюмоўна, сп. Стэцюк й кангрэсман Д. Гэртэл. Былі прачытаныя праклямацыі й прывітаньні ад губэрнатора й сэнатараў штату Мічыган ды шмат каго іншага.

Трэба зазначыць, што зусім неплянаваным і спонтанічным пунктам у праграме было тое, што старшыня сьвяткавальнага камітэту сп. Б. Фэдорак запрасіў беларускага прадстаўніка д-ра Я. Сажыча на трыбуну, каб сказаў пару словаў

(Заканчэньне на бач. 4-й)

З ЖЫЦЦЯ У БРАДФАРДЗЕ

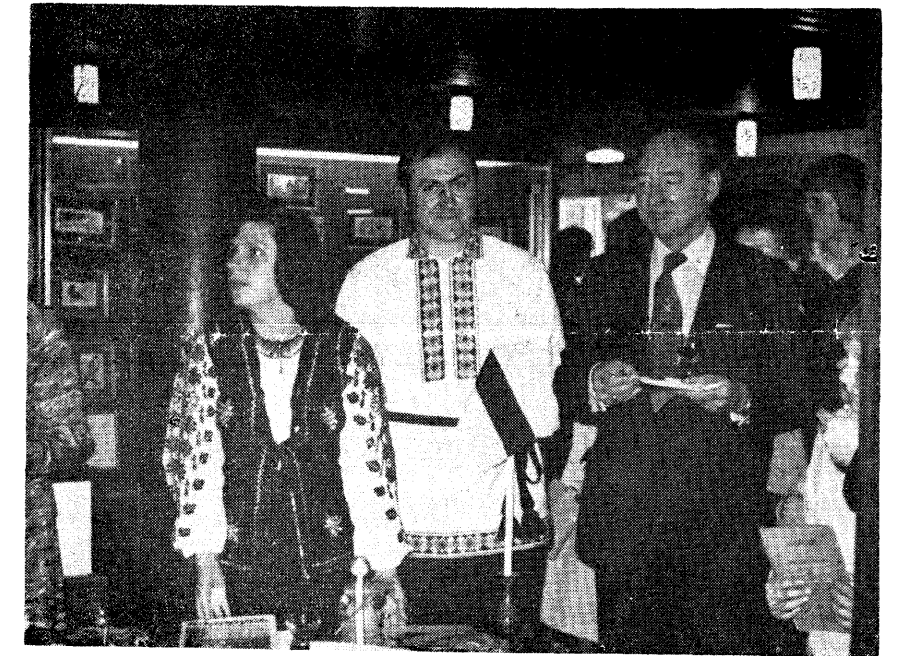

сп-чна Дар'я Лемашонак (пасярэдзіне), міс „Беларусь”. Лія яе, злева направа, прадстаўніцы Латышоў, Вугорцаў, Украінцаў і Эстонцаў.
Фота: Тэлеграф-Аргус

Вясна, што завітала ў Брадфард (Ангельшчына), ня прынесла надзвычайнай змены ў надвор'і, затое падбадзёрыла ягоных жыхароў. У Клюбце „Сакавік” асабліва зь нецярплівасцяй чакалася на бал. Бал гэты, арганізаваны Камітэтам Паняволеных Народаў, у тым ліку й нас, Беларусі, адбыўся ў залі Латыскага Клубу 30-га травеня. Як штагоду, выбіралася міс Паняволеных Народаў. Брадфардскі адзел ЗВВВ рэпрэзэнтавала сп-чна Дар'я Лемашонак. Карэспандэнт мясцовае газэты „Тэлеграф энд Аргус” зьмясьціў у газэце здымак прыгажуняў з прыхільным камэнтаром.

Таксама стараньнямі Згуртаваньня Беларусі Вялікабрытаніі ў Брадфардзе Беларусы бралі ўдзел у інтэрнацыянальным вечары, арганізаваным 20-га чэрвеня ў будынку прамысловага музэю Брадфарду й ваколіцы. Групу прадстаўнікоў 20-х нацыянальнасьцяў, што прыбылі на вечар, мелі кананая свой столік ды частавалі наведвальнікаў сваімі нацыянальнымі прысмакамі.

Ад Беларусі столік абслугоўвалі сп-ства Ганна й Янка Ясьвіловічы, частуючы ўдзельнікаў прыгатаванымі сп-няй Марыяй Лемашонак смакамі. Вечар прайшоў у прыемнай ат-

сп-ства Аня й Янка Ясьвіловічы з сябрам ангельскага парлямэнту Бэнам Фордам.

Прыемна зазначыць, што на залі было чуваць цёплую гутарку Беларусі, якія прыбылі на падтрыманьне свае прыгажуні. У склад журы між іншымі ўвайшлі сябры брытанскага парлямэнту сп. сп. Эдуард Ляен і Бэн Форд, а таксама заступнік бургмістра гораду.

масфэры, наведвальнікі мелі нагоду пачуць пра Беларусь: ейную гісторыю, культуру й кулінарыю. Застаецца пажадаць, каб больш гэтых нагодаў было, дзе можна „на людзей паглядзець і сябе паказаць”.

Я. Я.

ПАД НЯБЁСНЫМ ПАКРЫВАЛАМ

Адночы было княства, што Полацкім называлася. Плылі ручаі, зьліны лес угору глядзеў, кустарнік каля лесу рос, зьвяркі й птушкі гадаваліся. Прамяні сонечныя паласкалі лугі, чарот над возерам і рыбы ў вадзе. Казачны выгляд прыбрала прырода, і радасьць жыцця чалавека расла.

Штадзёншчына нашага сяньняшняга жыцця завяла й нас у месца, што Полацкам Кліўлендскім называем.

Штагоду, хоць адзін раз адбываецца багаслужба на паліне, у водах ад будынкаў. І тут пад блакітным небам узносяць людзі малітву-просьбу да Ёсавышняга, каб даў сілу захаваць сумленнасьць, справядлівасьць любасьць да бліжняга ды чысьціню душы.

Штагоду сьпеўныя словы ў прастор, дапамагаюць знайсці тую драбніцу шчасця, асалоду з малітвы-нічай прыроды ды ў прыўзнятым настроі адшукаць сябе самога.

Бог стварыў матэрыяльныя рэчы для гэтага сьвету й пабачыў, „што былі добрыя”. Але слабая натура чалавека занячысьціла гэтыя струмені дабрыні. Самалюбна мы згубілі значаньне жыцця, выкрывілі разуменьне дабра на зямлі дзеля сваіх асабістых патрэбаў.

А ўсё-ж сумленне час ад часу падказвала іншае. Восі і цнер, злажыўшы падзяку Ёсавышняму, прасілі ў думках прабачэньня на багаслужбе пад адкрытым небам. Прасілі й спадзяваліся, што просьба будзе выслуханая.

— Здароў! Жывём! Памысьнасьці на гэтай сустрэчы, у гэты дзень вінуць! гукаў дваццаць шостага ліпенскага ранак.

Дзень, хоць сьвяточны, аднак яшчэ зацямна, пры зорках, патрэбную страву мужчыны падрыхтоўвалі. Агонь заціх, а толькі жар ды лодых дыму цяплом абдымалі. Пражылі мужчыны тарсюка ў капцільні,

якую Андрэй — мастак, знаёмы й здольны дзядзька на ўсе рукі — сам зрабіў. Хітра шворанам падкаліў парсюка, вярцеў памалу, каб прыпачы, але ня прыжарыць. У другой капцільні кумпякі ахутваў жар і дым. Усе травы, зелье былі дададзеныя загадзі: часнык і ліст бабковы, перац — ды хто там ведае дакладна рэцэпт знатака. Час ад часу Адам квачом шмараву парсюка, назьмену Янка памагаў ды гэтак праз усю ночку: лес, зоркі, дымок, і толькі пазней раніцаю бронзавы, крыху замурзаны парсюк прычкакаў свае чарады! Усім-жа даецца радасьць, а ведама, што апрача паветра, вады, страва — не заменная для жыцця.

Паляваньне на дзіка было прынадным спортам у нашай старыне. Ёўрапейскі дзік найбольш ведамы з пароды дзікіх сьвіней.

Пасьля палёвага малебну айцец Міхась блаславіў настаўленую ежу на стадох, як-бы ў князьёўскім замку, а не пад паветкаю. Сталы ўгіналіся. Банкетавалі як на вясельлі, а то й гучней.

Царкоўны пікнік наведваюць і тыя, што даўнавата не паказваліся сярод людзей. Гэтак вось вылез як „мішка” зь бярогі, а ўсё-ж і людзі яго і ён людзей прыпамінаў. Пабыўшы, ачухаўшыся, прысвоіўся ды давай і ён „чалавекам звацца”. Гуляй гулянку, бо яна дадзена табе гуляць. Права жыцця ўжывай, або згубіш яго назаўсёды. Гэта — праўда для кажнае галіны жыцця: фізычнай, умысловай, пачуцьцёвай, грамадзкай, матэрыяльнай ці духовай. Ідзі — чана ім часта грош за кап, а толькі тое, што ты зь ім робіш лічыцца.

Адзёўшыся ў белым хвартуху, каўнер пад мушкаю зь вілкаю й гострым нажом з алеміні чаранкамі — Юрка стаў масьцісты, паважны, як сват на вясельлі, аж пакуль важнейшыя асобы, людзі, што

за парадкам ды харчамі наглядзілі, канчальна паставалі, што ўжо больш на сталы нічога ня зьмесьціцца — дый годзе.

„Пачынай рэзаць каляду ўлетку!”. Войстрым, бліскучым нажом шмаргануў па скуры й на талеркі кляліся ўсялякія порцыі сьвіное часьці. Кожны пасвойму заказваў: той жабэркі, а той ззаду ці сьпераду, толькі лыч і яблык засталіся праз пару гадзінаў гэткае апэрацыі. Да касцей мелі прэтэнзій больш увішлівыя маладзіцы, бо-ж „з кумпяковае косцы найлепшы навар да капусты”, „Адлажы на бок, дружок!” Кожны задавальнаецца пасвойму.

Рассядзюшанасць нашая тут і духовай зьбытаньнясьць пазначаюць наш век.

Шмат хто з нас адкінуў старыя ідэі, не знайшоўшы новых. Гэтак як косці, што ад стала адкідаюцца. Шмат якія мужчыны й жанчыны паўзучы праз жыццё на локцях і на каленях, толькі таму, што яны адкідаюць ўсялякую ідэю й веру, апрача сваіх вузкіх жыццёвых патрэбаў. Рашчараваньне й няпаўнасьць баламуцяў жыцьцё. Але ёсьць дабрыня на сьвеце, і мы павінны натужыцца ды йсьці за ёю. Ёсьць і зьмены ў людзкім жыцьці, дадатныя зьмены — мы прыймаем іх як цуд й довад Божае ласкі. Дык і дзікуем за тое, што Божае Ласка дапамагла нам прайсьці па цудоўных сьцежках жыцця ды веру нашу захаваць.

З усмешкаю на вуснах мы правялі яшчэ адзін „пікнік”. Як амэрыкадае лісьце й малахітавага колеру трава зелянеюць толькі дзеля мэты, каб прыняць бурштынавы водблеск — дасьпець, залаціцца, бо й заўтра будзе яшчэ адзін дзень з ласкі Божае.

Юрка Каляда

З ЖЫЦЦЯ У АДЭЛЯЙДЗЕ

Беларускія мастакі на сцэне

Камітэт Этнічных групаў ў Адэляйдзе (Аўстралія) наладзіў 12-га ліпеня канцэрт юнакоў. Канцэрт адбыўся ў вельмі мадэрным і прыгожым унівэрсытэцкім тэатры. Маладзёвых самых розных этнічных групаў — Беларусы, Украінцы, Грэкі, Партугальцы, В’етнамцы, Лятувісы, Вэнгерцы, Сэрбы, Латышы ды іншыя — паказвалі сваё нацыянальнае мастацтва й народную вопратку. Выступалі акардыяністы, скрыпачы, піяністы, сьпевакі, танцаўнікі.

Беларуская танцавальная група „Лявоніха” ў прыгожых народных касцюмах удала выканала народны танец „Крыжачок”, чым зачаравала гледачоў. Тэатр скалыхнуўся, калі дзеці сп-ства Кандрусікаў, Лара й Юльян, пад музыку бацькі, цудоўна выканалі беларускія песьні „Лявоніха”, „Люблю наш край” і „Беларусачка”, чым выклі-

калі гучныя й даўгія воплескі.

Можна з гонарам сказаць, што канцэрт прайшоў на высокім мастацкім узроўні з багатым нацыянальным каларытам. Трэба шчыра падзякаваць нашай танцавальнай групе „Лявоніха” ды сьпевакам Лары й Юльяну Кандрусікам зь іхным бацькам за выступленьне, што было адным з найлепшых. Аб гэтым сьведчылі пару тэлефанічных званкоў да сп. Ролсана з Этнічнага Камітэту з выказваньнямі захапленьня беларускімі мастакамі, вопраткай ды выкананьнем.

Таксама вялікая й шчыра падзяка бацькам беларускіх выканальнікаў — сп. М. Бурносу, які дапамагае нашым юнаком рэпрэзэнтаваць беларускае ймя ў Аўстраліі.

Парахвілянае сьвята

Ужо 21 год як Беларуская Аўтакефальная Царква ў Адэляйдзе пабудаваная й носіць імя сьвятых

Пятра й Паўла. Парахвія ганарыцца гэтым імём ды з году на год адзначае сьвята сваіх патронаў. Гэтак і сёлета ў нядзелю 12-га ліпеня быў урачыста адзначаны гэты дзень: была адпраўленая сьв. Літургія (служба) а. Аўгена, павялічаны хор сьпяваў пад кіраўніцтвам рэгентна сп. Міхася Бурноса). Па багаслужбе адбыўся супольны абед. Старшыня парахвілянае рады сп. К. Станкевіч прывітаў прысутных з царкоўным сьвятам. Далей у ходзе абеду паялі „многае лета” ўсім, хто носіць імя Пятра або Паўла ды далёкім гасьцём з Мэльбурну й Сван Рыч.

Сёлета наша царкоўнае сьвята супала з этнічным канцэртам, у сувязі з чым агульны абед быў скончаны раней, каб даць магчымасьць нашым сябрам пабыць на канцэрце, дзе брала ўдзел беларуская мастацкая група і дзе шмат каму хацелася пабыць.

Янка Яр

СКАЗ ПРА ЛЫСУЮ ГАРУ

(ПАЭМА)

Капец; гл. пачатак у №№ 287, 288, 289, 290-291)

Ён можа больш сказаць народу,
Чым іншым збор у шмат тамоў.
Ды не хачу я ўзнагароды!
Мне-б хоць жывым прайсці дамоў!

Хай зьмеець льякалыны у творы гэтым,
Ды ён напісан нездарма.
Яго ў насценную-б газэту —
Але ў пісак яе няма!

Была-б газэта — разам з Жыткам
Пытаньне-б высьвятліў Няхай,
Чаму напхалі ў гурт чужыццаў
І хто зрабіў гэты пхай-пхай?!

Магчыма быў зямлёю гандаль
За кошт абдураных пісак?
Бо ці-ж даказалі розным гадам,
Што грэх за соткі браць яеак?

Былы рэдактар ЛІМу Горцаў
(Яму ўсё рэзаць тэкт кариць)
Як згледзеў зброд між
Лысакгорцаў —

Рэзюмаваў: „Лысакгорцаў” —

Але падняўся новы вэрхал —
Усёх зваліла навіна,
Што лібы ёсьць палера зьверху
І дачам з соткамі — хана!

Забэдавалі небаракі:
— А мо хто выдумаў назлосьць?
— А хто сказаў? — Ды сам Бураўкін!
А гэты знае ўсё як ёсьць!

Адных адкрыта выклікалі
І прапаноўвалі аддаць,
Другім-жа тонка намякалі,
Каб адмаўляліся ад дач.

Ды зблытаць базі з надбудовай
Ніхто з дасьветчаных ня змог.
Куды прасьцей ад роднай мовы
Было-б адмовіцца, дальбог!

Ужо-ж ня раз раўлю мянчаштва:
Пара камісію ствараць
На ліквідацыі няпчаснай,
Што ўсё ня хоча паміраць.

Яны даўно былі гатовы
Ажыццявіць сьвяты паргў —
Ліквідаваць даражыты мову,
Якой Купала гаварыў.

Калі-б іх партыя хоць зрэдку
Не асаджала пугаў —
Дык бяз указу, бяз дэкрэту,
Глынуў-б бедную жыўём!

Але на зло іх крыку
„Зышчыць!” —

З глыбінь народнага жыцця
Увесь ірвалася Янішчыць —
Палесся мілае дзіця.

А паміж іншым, аніколі —
Ні ў сьветлых сных, ні наяву —
Ні свой паліц, ні соткі ў полі
Ня лезлі ёй у галаву.

Замест энлёгу

Ну, вое і ўсё маё сказаньне.
І кропку ставіць мне пара.
Пара сказаць на разьвітаньне:
Бывай-жа, Лысая Гара!

Але магчыма, што напхадкі,
Як прычытаюць гэты сказ,
Ня змогуць выпрашчыць загадкі:
А што за век быў, што за час?

Быў час, быў век, была эпоха,
Калі наеўшыся ў адвал,
Сей-той прыкінуў, што панчоха —
Зусім някескі ідэал.

Калі арлы ляцелі ў космас —
Ім крылы зорамі пякло,
А кажаны з рутыны коснай
Насілі харч сабе ў дупло;

Калі здрабнелі нават блазны
І ўжо ніякі скамарох
Ня мог дэварыма ў гневе бразнуць
І маску зняць зь сябе ня мог;

Калі ў кампаніі парою
Не зразумець было хоць плач, —

Хто лезе чокацца з табою:
Ці шчыры сябра ці хахмач.

Быў час, быў век, была эпоха,
Калі гадаў інтэлігент,
Чаму стандартны выпівоха
Вылазіць часам на прэзэнт?

Калі сей-той крычаў пра брацтва,
А сам іраўся з капытоў,
Каб як мага вышэй прабрацца —
Далей ад шэраньніх братоў;

Калі ў сталіцы беларускай
Культурна-сьветы меншані
Лічыў грамадзкаю нагруксай
Язык „тутэйшы” прышчаміць;

Калі другі артыст народны
Ня знаў і двух народных слоў,
Затое меў тут харч нязводны
І ўволю чынуць з аслюў.

Быў час, быў век, была эпоха,
Калі ў СІІ сакратароў,
Хоць і было залішне троха, —
Ды кіравалі — будзь здароў!

Калі звалілі з трона Броўку,
А церазь нейкі год-другі
Вярнуць на трон хацелі зноўку —
Нанова выбраць у багі;

Калі ня ўмелі дэталёва
У справу ўікнуць і рашыць,
Таму з брандэбойту Кавалёва
Ўзіліся „Польмыя” тушыць;

У наступ рынуліся пешкі,
Лілі ваду за чанам чан —

І задзімлі галавенкі
У ночы бедным чытачам.

Быў час, быў век, была эпоха,
Калі бяз купітэўскіх гужоў
Настала ў думках „суматоха”
І сьніжы Модэлю Яжоў;

Калі ў гатэлі Магілёва
Байкар, ня сьцярпеўшы пакут,
Ганяў пісак Гарулёна
На ўсёх наверхах з кута ў кут;

Калі з сваім радком паршывым
Сансэльскі Скрыпка ўсюды лез,
А графаман-калун Вырышнін
Ішоў яму наперарэз;

Калі ў бюро на прапагандзе
Дзяж, збаёлаўшы літфонд,
Гадаў: ці лепш прадоўжыць
Ці куче узіць на выпівог?

Калі да Прокшы ЛіМ даехаў,
Але ніхто не гаравуў,
А Ул. Няхамкін, ён-жа Мехаў,
Адзін газэтай кіраваў,

А тарбахват-прапыра Замскі
Ня быў ад гэтага ў журбе
І бедны ЛіМ зь ягонай ласкі
Зрабіў карытам для сябе...

Ну, вое і ўсё маё сказаньне.
І кропку ставіць мне пара.
Пара сказаць на разьвітаньне:
Бывай-жа, Лысая Гара!

УДАЛАЕ ЗАВЯРШАННЕ ЭПАПЭІ

ГАРАВАТКА, КНІГА ТРЭЙЦЯ;

БЕЛАРУСЫ, ВАС ЧАКАЕ ЗЯМЛЯ

Зь вялікай радасцяй бярэш у рукі трэйцюю кнігу ГАРАВАТКІ Кастуся Акулы, беларускага пісьменніка ў эміграцыі, які ня толькі не загубіў свой творчы талент у ўмовах, далёка не спрыяльных для творчасці, але здабыўся на выданне трох вялікіх кніжак свайго вялікага твору, трох раманаў, якія разам становяць адну вялікую эпапею пад назовам „Гараватка”. І асабліва радуе тое, што аўтар паходзіць з заходня-беларускіх абшараў, якія дагэтуль больш давалі працай і зусім мала пісьменніцкай працай, ня кажучы ўжо пра жанр вялікага рамана, якога пад польскай акупацыяй беларуская літаратура ня ведала. Навет павяенная беларуская літаратура з яе параўнальным росквітам раманага жанру ведае толькі рамана Янкі Брыля „Птушкі і гнёзды”, пабудаваны на ўспамінах, і ведае Піліпа Пестрака, як аўтара раманаў з жыцця Заходняй Беларусі, „Сустранемся на барыкадах” (1954) і „Серадзібор” (1963 г.). Аднак тыя раманы Пестрака нагадваюць барджой проста ўспаміны з часоў падпольнае працы аўтара, ведамага ўдзельніка рэвалюцыйнага руху ў Заходняй Беларусі. Кампазіцыйна яны рыхлыя і іх хутчэй можна аднесці да мемуарнай літаратуры.

Цяпер у асобе Кастуся Акулы мы маем пісьменніка з багатым творчым уяўленнем. Багатае даснаўне вясковага жыцця ў Заходняй Беларусі, веданне сялянскага побыту, памножанае на азіяматызм з жыццём гарадзкім ў Вільні і Менску ў часе вайны, даюць пісьменніку падставу для творчае працы ды робяць ягоныя кнігі пераканальнымі ў сэнсе верагоднасці іх дакладнасці мастацкае канвы. Як пісьменніку-раманістаму яму не даводзіцца нічога выдумляць. Само бачанае і перажытае, адлюстравалася ў душы, навікі затрымалася ў набалелым сэрцы; гаротныя прыкметы часу, ўсё перажытае і пабачанае ў жахлівых часы вайны і ў часе перад ёю моцна заляглі ў памяці і твораць багатую скарбонку. Зь яе адно трэба ўмелай рукою чэрпаць той нявычэрпны матэрыял, каб тварыць мастацкія перлы. І трэба сказаць, што Кастусь Акула робіць гэта ашчадна і плённа. За кароткі час ён ужо выдаў колькі вялікіх кнігаў: „Змагарныя дарогі”, апавесць (1962), „Дзярлівая птушка”, у 1965 г., (1-я кніга Гараваткі), „Закрываўленае сонца”, (1974 г.), другая кніга „Гараваткі”, і нарэшце разглядаемая тут трэйцяя кніга „Гараваткі”.

„Змагарныя дарогі”, дарма што завуцца апавесцяй, больш нагадваюць успаміны, бо ў іх пераважаюць апісаныя запраўдныя падзеі, удзельнікам і сьветкам якіх стаўся аўтар па дарогах Эўропы. Факты тыя — ня ўява, што на падставе шырокага мастацкага абатульнення адно і становіць тканіну запраўднага мастацкага твору. Адылі гэта быў неабходны этап ў падыходзе да мастацкай творчасці.

„Змагарныя дарогі” дапамаглі

НА РЭПРЭЗЭНТАЦІІ У СУСЕДЗІ

(Заканчэнне з 2-й бач.)

прывітаньня. Д-р Сажыч, хоць і не чакаў гэтага, запраўды ўдала выступіў. Пры гэтым ён зназначыў, што хоць часта бываў на студзёнскіх святкаваннях незалежнасці Украіны, але сьняняніе святкаваньне для яго мае асаблівы сэнс, бо ён асабіста быў сьветкам гэтае вялікае падзеі ў Львове сорак гадоў таму. Шчыра й прачула прамоўца падзяліўся сваім перажываньнямі і уражаньнямі, чым захапіў слухачоў, якія ўзнагародзілі яго запраўды бурнымі воплескамі, а сп. Стэцко й цэлы прэзідыюм асабіста дзякавалі яму за ягонае выступленне.

Дык вялікая прыемнасць і задавальненне былі спалучаныя з ўсёдадмленьнем выкананага абавязку.

Ю. Мазура

Ад рэдакцыі: Як мы даведаліся нядаўна, ходзіць па руках працяг пэмы „Сказ пра Лысю гару”. Спробы дастаць яго тымчасам вынікаў не далі. Але мы надзеі ня трацім, што з дапамогаю добрых людзей нам удалася пазнаёміць нашых чытачоў з далейшымі часткамі гэтага выдатнага твору.

мастакі слова набіць руку, здабыць патрэбную практыку ў валоданні словам, каб пазней разгарнуцца на ўсю шырыню ў задуманым мастацкім рамане. Сказанае тут не запярочвае пазнавальнае вартасці „Змагарных дарогаў”, для ўдзельнікаў нацыянальна-вызвольнага змаганьня асобна, а для будучых гісторыкаў пагатоў. Без „Змагарных дарогаў”, магчыма, ня было-б „Гараваткі”, прынамся такой, якую мы цяпер маем.

Ведамыя нам зь „Дзярлівае птушкі” і „Закрываўленага сонца” гэроі — Янук Бахмач і Дуня Макатунішка — у рамане „Беларусы, Вас чакае зямля” набываюць сталасці і становяцца поўнацэннымі людзьмі. У выпрабаваньнях жыцця пад трыма чужымі акупацыямі сьведомых змагароў за волю беларускага народу — такіх, як Антон Дзяркач ды Янукоў духовы бацька, аграном Кастусь Падгайскі, Янук вырабляецца ў сьведамага нацыянальных інтарэсаў чалавека, набывае гарт і дасканалася веданне таго, што ад чужынцаў не чакаць добра.

Раман пачынаецца з іркіх замалёвак жыцця знаёмай ужо вёскі Літоўцы ў першых днёх вайны, у часе нямецкага наступу і адступлення савецкіх войскаў. Размовы вясковых людзей адлюстроўваюць глыбокае замшаньне й збытаньжанае перад невядомым. У міжчасе, калі адны акупанты паўдзякалі, а іншыя яшчэ не занялі тэрыторыі ў вагні й пошлі, народ, як усюды, разьбірае вагоны добра, а п’яніцы жлукцяць сьпірт з разьбітае цыстэрны на чыгунцы. Новыя-ж акупанты, прыйшоўшы, адразу пастралялі тых ахвяраў алькаголю. Новы „вызвольнік” прыёс спачатку новыя спадзяваньні на ўжыццёўленьне старога сялянскае мары аб сваёй зямлі. Плякатны лёзунг-БЕЛАРУСЫ ВАС ЧАКАЕ ЗЯМЛЯ! — уздраваў рулівага гаспадары, што падарпеў ад калгасаў і які думаў, што няхай лепш хоць сам чорт пануе, але ня гэтая брыда.

Але рашчараваньне не замарудзіла прыйсці. Пачаўся неўзабаве польскі тэрор у вёсцы, калі нямецкімі рукамі арыштоўваліся на даносы і знішчаліся лепшыя беларускія сілы. А тады пачалося й знішчэнне цэлых вёсак разам зь людзьмі і маёмасцяй.

У рамане на нямецкі загал украінскія стралкі знішчаюць разам зь дзецьмі і хворымі цэлую вёску Залатуху. Жывымі спалілі ўсіх людзей, загнаных у гумно, падпалілі хаты і ўсё прыбудовы да іх. Жудасны злчын жахам напоўніў ваколіцу. Гэта было па ўсёй Беларусі пад нямецкім акупантам.

Янук Бахмач жажнуўся ад бачанага. „Ці-ж магчыма, што ўсё вышэй згаданае было Немцам плянаванае й прадугледжанае? А можа... Не, немагчыма... Жаж падумаць! Але як вытлумачыць Залатуху? Чым завінілі тыя сяляне? Пры чым тут жанчыны, старыя і дзеці? Як гэта можна так усіх, цэлую вёску ў вагон?” — думаў малады гэрый, сялянскі дзяцюк зь вёскі Літоўцы.

Праз разважаньні пра факты вакольнага жыцця малады гуманісты прыходзіць да высновы, што гэтыя нямецкія зьверствы робяцца на падставе права сілы. У вайну гэта ператвараецца ў нагласыць брутальнае сілы, і дзе дужаюцца моцныя, слабому абавязкава дастанецца. У адрозьнісць ад вясковых Стасяў ды ўладзікаў, Янук думае, разважае пра Немцаў і прыцяляў... Ён паступова прыходзіць да зразуменьня таго, што Немцы, як і Паліякі ці Маскалі прыйшлі на пакрыўджаную Беларусь, як рабаўнікі, махляры і прыгняталінікі. Таму Немцы трапляюць у лік ворагаў Беларусі. Гэтым і тлумачыцца іхняе нячыванае барбарства, накіштал знішчэння Залатухі. „Найбольш зьдэклівая сіла на сьвеце ўлезла нам на плечы”, разважаў Янук. Гэтае самастойнае адкрыццё зблізіць Янука з патрыётам Кастусём Падгайскім, зробіць бліжэйшым сябрам шмат старошага за яго й выпрабаванага ў змаганьні Антоса Дзяркача. Нарэшце, гэта прывядзе яго да ўдзелу ў Другім Усебеларускім Кангрэсе ў Менску, ды да далучэння да Беларускае Незалежнаскае Партыі.

Паралельна з гэтымі падзеямі адбываецца шлюб Янука з Дуняй Макатунішкай, сьведамай свае нацыянальнасці, добрай настаўніцай і вернай сяброўкай Януковай, што вытрымала даўгое чаканьне Януковага звароту зь Менскае турмы, куды ён быў трапіў за паездку ў Менск без дазволу. Раман заканчваецца навагай Янука й Дуні йсці ў лес перад новай наваляй акупантаў з Усходу.

Кампазіцыя раману пабудаваная вакол галоўных гэрояў эпапэі — Янука й Дуні. Падзеі паказваюцца праз Януковы вочы, Гэтак, уяршыню ў рамане мы даведваемся аб бешчалавечных адносінах Немцаў да „унтэрмэншаў”, калі Янук і Дуня ўбачылі як на гасцінцы нямецкія канваіры таўчуць прыкладамі сялянаў-вознікаў, за тое, што іхныя вазы-аднаконкі завязьлі ў пяску.

Стрэльба ў руках Немца як чаргарта, то прыкладам, то руляй таўкла па сялянскім мякаці, па касцях. Падобна селянін на таку цэпам малаціў некалі. Чалавек, стукнуты моцна ззаду, пахіснуўся, упаў. Немец падскочыў да ляжкачага і з усяго размаху ботам яго ў твар ударыў. Закрываўлены, із глухім энкам, селянін шчапіўся за галаву, адкаціўся набок.

— Ферфлюхтэ, мэнш! Шнэль, шнэль! — дзёрлася запененая глотка.

Ля ўсіх вазоў варушыліся, на-тужваліся змучаныя людзі.

— Глянё, глянё! — усклікнуў з абурэннем у голасе Янук. — Гэтыя-ж нячысцікі, каб іх зямля не насіла, нашых людзей б’юць! Каб на вас гром! Ці-ж вам ня відаць, што калёсы саўсім у пяску захрасьлі, што ня выбрацца?”

Маральныя крытэры, якім заўсёды кіруецца Янук у адне бачанага, робіць яго вартасным чалавекам і ўздывае яго выскае над шэрагам людзей, абыхавых да ўсяго.

У рамане шмат мастацкіх мясцін, у якіх аўтар здолеў заявіць пра сябе, іх масага слова, што валодае сродкамі выразістага адтварэння жыццёвае праўды ў разнастайных яе адмэнках. Такімі сцэнамі ў рамане ёсць размовы ў Літоўцах ў першы дзень вайны, рабункі на станцыі, адноўленае служба ў царкве, ўзаемаадносіны Янука й бацькі Пракопа Бахмача ды шэраг іншых сцэнаў.

Поўныя лірычнай цноты прачулыя сцэны любоўных спатканьняў Янука з Дуняй.

Добра паказаныя аднаўленьне беларускага школьніцтва й дзейнасць беларускіх настаўнікаў. На прыкладзе лекцыяў зь гісторыі Беларусі настаўніка Сабалеўскага ярка паказаны, якім уплывовым на фармаваньне маладых душаў можа быць настаўнік-патрыёт. Школьнае святкаваньне гадавіны 25 сакавіка і вучнёўская самадзейнасць, выступленне Янука зь сваімі творами — усё гэта паказана праз вочы маладога гэроя-ўдзельніка. Аўтар выявіў немалы сатырычны талент у паказе старога польскага настаўніка, якому давалася ў тых гадох вучыць па-беларуску. Міхал Капышынскі адно псаваў дзяцей, а ня вучыў, бо пальшчызна на кожным кроку зь яго гэтак і выпірала. Нездарма Дуня Макатунішка пакідае школу пад дырэктарствам Капышынскага і пачынае з посьпехам вучыць у сваіх родных Літоўцах, дзе здабывае пашану і прызнаньне настаўніцкіх здольнасцяў.

У разьдзеле 36-м ёсць глыбока-прачулае лірычнае адступленьне пра Беларусь, крыніцу аўтараванага натхненьня, няньку, карміцельку, настаўніцу, што ўзгадвала і ў сьвет накіравала. Яно нагадвае зварот Міцкевіча да свае бацькаўшчыны-Літвы-Беларусі. Аўтар у ім пасыла далёкіх вандраваньняў зноў вяртаецца да вытокаў у родны кут, „каб сокам тваймі жыццядайнымі набрыняць”. Вялікая любоўю дышае тое адступленьне. Толькі пасыла пакутных выпрабаваньняў яна адна і магчыма ў чутым сэрцы аўтара-паэты. „Цяпер навава прыгладася і прыслухоўваюся да цябе, правяраю твой пульс, мяркую, ці ці ты тая самая, што ў адлуччы доўга цешыла і прынаджвала мяне. Сумлеву няма, — і ў далёкіх падарожжах ты мне неадступна прысутнічала. Бачыў я цябе ў удзілівай каморы менскай вязьніцы й згадваў цябе на галодны живот,

сьхіляючы галаву перад віленскай Войскай Брамай. Клікала ты мяне перасьпевай салаўёў і гарозьліва-заманлівай усмешкай мілай Дуні, журботным шумам дубровы й маестатам магутнага гіганта Архіпа”.

Хацелася-б цытаваць далей гэтае поўнае замалаванасці да роднай зямлі слова, што ў рамане займае цэлых паўтары бачыны (251-252).

„Пагвалчаная й абрабаваная ў мінулым, яна аднак з уроджанай гасцінасьцяй усім плаціла добром, бяз думкі пра помсту”. Гэтая думка, аднак, нагадвае канцэпцыю Францішка Багушэвіча, які ў „Прадмове” да „Дудкі Беларускай” намалываў вобраз Беларусі, як пакорлівай краіны. „Не вялікая, не малая, ня чырвоная, ня чорная яна была, а белая, чыстая: нікога ня біла, не падбівала, толькі баранілася” — пісаў вялікі пясняр наш мінулага стагодзьдзя. Гэтай пакорлівасцяй ён апраўдваў назоў Беларусі.

Цяпер нам ня варты вытыркваць гэтую нашу бяду ды рабіць зь яе нейкую станочасць. Лепш сьняны разглядаць яе як адну з прычынаў нашага занявольнення, супрацьстаўляць ёй і ваўнічасьць нашых смаленскіх, таксама беларускіх, валяў, якія зламалі хрыбет нямецкаму наступу пад Грунвальдам, і тым вырагавалі Вялікае Княства Літоўска-Беларускае ад небяспэкі нямецкае агрэсіі.

Глыбокую веру ў народныя сілы выказаў Сяргей Палуян у вершы ў прозе „Хрыстос Уваскросі!”. У рамане „Беларусы, Вас чакае зямля” аўтар выказвае ня менш магутны боль разлуцы зь бацькаўшчынай, сум па роднаму куту, які трызініца й неадступна суправаджае аўтара па ўсіх ягоных жыццёвых дарогах у сьвеце. „Мой родны кут, як жа цябе забыцца! Ты — мой боль і радасць, трывога й спадзяваньне, любоў і нянавісьць, сустрача і расставаньне. А галоўнае — у цябе маё карэньне. І ведаю, што нікому, ніякому зьліццю ніколі яго не падсць, ніхто ня мае сілы, каб нас разлучыць. Зноў і навава прыходжу да цябе, прыглядаюся прыслухоўваюся, мяркую, апэньваю. І турбуюся: а ці так ласкава, як раней, усміхнешся мне, а ці рассыплецца перада мной сусор’е красак прыроды твае, ці адмовіш мае мары, і, самае галоўнае, — ці падмацуеш мяне цэлам і духам? Каб, калі патрэба прыйдзе, дужым і ўзмужнелым у наступнае падарожжа выправіць...”

У рамане „Беларусы, Вас чакае зямля” ёсць „Менскі” і „Віленскі” разьдзелы. Янук, пачынаючы паэта, едзе ў Менск, каб наведзець рэдакцыю „Беларускай газеты”. У цягніку бачыць розных гандляроў, пераважна Палікоў, якія адразу ўбачылі ў ім сярмяжнага вясцоўца ды пачалі на яго гыркаць.

У Менску Янук назіральным вокам бачыць нядолю надлеткаў, што чысьцяць боты Немцам. Руіны выклікаюць жах, сярод іх рэдка бачыць цывільных людзей. Наўсуперак цёплайму прыёму ў беларускай сям’і на Камароўцы, у рэдакцыі газеты, куды ён ішоў з узвесьмім надзеямі і уяўленьнямі, на яго гыркнуў якісь незнаёмы чалавек і тым спарадзіў багата сумных меркаваньняў. Адно наступнага дня яго прыняў супрацоўнік рэдакцыі, журналісты Вяршыныны ды вельмі цёпла пагаварыў зь маладым аўтарам. Вяршыныны адшукаў у газэце надрукаваны першы верш Янукоў, пакрытыкаваў яго за дзеяслоўную рыфму, недаравальныя паўтарэньні, але адначасна некаторыя праблескі паэзіі параіў больш прыгладзіцца да жыцця, якое перапоўнена лаязіяй.

„Вяршыныны гаварыў павольна, сяброўскім тонам. У пакоі, сумежным зь тым, адкуль учора дзядзька з калючымі вачмі Янука вон выгнаў, нікога, апроч іх, ня было. Янук уважна слухаў і зайздросьціў гэтай эксперту такіх ведаў з паэзіі. Вяршыныны на хаду рэарганізаваў Януковы радкі, каб ілюстраваць свае думкі.

„Пасыла паўгадзінай гутаркі крытык пажадаў Януку плённае творчасці, моцна паціснуў руку ды параіў схадзіць да сакратаркі па ганарар. Крыху пазней Янук выхадзіў з рэдакцыі і з задавальненнем сьціскаў у кішэны атрыманыя сорак тры маркі. Першы ганарар! А ў вушах зроўнаважаны й аўтарытэтны голас раіў яго пісаць. Горкая праўда. Ня было ў ягоных вершах паэзіі, адно прабліскі яе. Чырванейся юнак, намагаўся прыгадаць кажнае слова Вяршынына.”

Ягоная наважанасць працаваць

над сабою зьявілася лепшым сьветчаньнем таго, што разважлівае слова і ўвага да маладых талентаў робяць сваё й даюць добры плён, не даюць змарнець здаровым парасткам. Кастусь Акула апісвае тут сапраўднае здарэньне, якое мела месца зь ім у часе сустрачы ў рэдакцыі „Беларускай газеты” з крытыкам Глыбінным. Тады добрае слова крытыка спрыгчынілася да таго, што мы цяпер маем празаіка Кастуся Акулу зь ягонымі раманамі.

Усьлед за разьдзелам пра Менск, у рамане ідзе разьдзел пра навуку гароя ў Вільні ў Беларускай гімназіі. Горад дапаўняе й робіць шырэйшым абраз жыцця.

Кастусь Акула піша добрай беларускай мовай, багатай захадне-беларускімі адмэнамі, пераважна паўночных тэрыторыяў. Побач з гэтым багацьцем, трапляюцца, аднак словы чыста мясцовага ўжытку, якія ўжо ня зусім зразумелыя тым, хто не вызначаецца веданнем мясцовых дыялектаў. Аўтару гэтае роўнэзіі, прыкладам, ня зусім зразумелыя словы накіштал наступных: спанатрыць, квяліць, спанукаць, пліска, сурга, санкі (у фразе: „паволі спініўшыся перажоўваньне хлеба санкі...”), стоць (у сэнсе: проста?), шчыпці заместа шчыпок, камшыў, неспагольна, загнеджаная, лабэрсалася і да гэтага падобныя словы. Аўтар часам ужывае зьбеларушчаныя польскія словы, напрыклад, шмат разоў паўторанае „маестат” або „маестатычны” (з польскае мовы majestat, majestatus) заместа беларускіх: вялікасць, веліч, велічыня, вялікасны, велічна. Польскімі словамі зьяўляюцца „заангажаваць” (zaangażować), „падначаньне” (podniesać), „пераладаванае”, „наладоўваць” (naładować), „разыгнаньня” (rozegrana), „модлы” (modły), „вымантажыць” і іншыя. Польскім зваротам мовы зьяўляецца выраз: „лад адрасам калгасны ціўноў”, а таксама не адзін раз ужытая форма звароту, калі заместа роднага склоны з прыназоўнікам „да” ўжываецца давальны склон, як у польскай мове: „прыгладзілісь візытару”, „прыгладзілісь дымам пажараў”, „прыгладзілісь маладой”, „якому прыгледзіўся”, „прыгладзіўся засьнежанай дарозе” і да гэтага падобныя выразы. Часам аўтар ужывае расейскія словы, як „расьніцы” заместа „вейкі”, „падкі” заместа „скапны” або „ласы” ды іншыя. Неапраўданым ёсць неаднаразовае ўжываньне слова „валосы” заместа „валасы” або „валосьце”. На бачыне 178 аўтар ужывае выраз „не магла юнака камплетна ігнараваць”. Тут відаць мелася на ўвазе „цалкам”, і гэтае слова больш падыйшло-б да мастацкага тэксту, чымся штучнае „камплетна”, якое, дарэчы, вельмі-ж нагадвае польскае kompletne.

Роўнэзонт першай кнігі „Гараваткі” ў газэце „Беларус” за чэрвень 1965 г. адзначыў арыентацыю пісьменніка на карэнную народнасьць мовы і знайшоў у гэтым падабенства да стылю й мовы Лукаша Калюгі. Гэта сапраўды нагладзець у мове К. Акулы. Але часта гэты пошук ня йдзе далей імітаваньня мясцовых асаблівасцяў вымоў, як скажам на пачатку рамана ў гутарках аб вайне Пракопа, Марыі Іванаўны ды іншых гэрояў. Гэта не бяды, што гэрое гавораць дыялектнай мовай. Але гэта становіцца бядою ў мастацкім творы, калі аўтар, забыўшыся, сам пераходзіць на тую мову зь нелітаратурнымі формамі. Дыялектнай мовай можна ўзабагаціць літаратуру, калі яе ўжываць памяркоўна, як гэта рабіў вялікі майстар сучаснай прозы, аўтар „Палескай хронікі” — раманаў „Людзі на балоце” й „Помых наваліны” — Іван Мележ. Жывая размоўная мова гэрояў-палішчукоў Мележа перадае асаблівасці характараў.

Але нават размоўны стыль мастацкай літаратуры не абмяжоўваецца размоўным стылем народнае мовы, дарма, што ўзьнікае на падставе апошняга. Гэта асаблівае функцыянальнае асэнаваньне, падпарадкаванае мэтам мастацкае літаратуры. Апошняя ствараецца выпрацаваная літаратурнай мовай, якая мае не адно камунікацыйную, але й эстэтычную ролю. Літаратурная мова — гэта па сутнасьці апрацаваная форма народнае мовы. І ёю мусіць кіравацца пісьменнік, яе шліфаваць і дасканаліць, шукаць, павада для думкі Г. дэ Мопасана, тое адно слова, каб яго выказаць, той дзеяслоў, каб ім выказаць душу, той

(Заканчэнне на бач. 5-й)

СЫДНЭЙСКІЯ НАТАТКІ

Пятая ўгодкі беларускае радыяпраграмы

20-га ліпеня мінула роўна пяць гадоў ад часу, як праз Этнічнае Радзё ў Сіднэй прагучэла першая праграма ў беларускай мове. Адсвяткавалі мы гэты сьціплы юбілей, як маглі — нас толькі дваіх працуе цяпер над праграмамі. Пачалі перадачу той самай песняй, што й пяць гадоў таму: „Люблю наш край...” на словы Канстанцыі Буйлы, музыка Міколы Равенскага. Тэмай праграмаў, за ўвесь гэты час, была любоў да Краю: да ягонага народу, ягонага мінулага ды ягоных песняў. На гэты самы час падасьпелі імяніны Ольгаў — мы іх пацешылі й прывіталі музыкай з кружэлак, якія нам нядаўна прыслаў з Мэльбурну сп. А. Калодка.

Апошнія тры месяцы асабліва цяжкія, бо моцна адчуваецца недахоп адной асобы — Жэні Каранеўскай, якая цяпер падарожнічае, і спадзяюся, набірае сілаў і энэргіі для далейшай працы ў радзё. Ніводная праграма не абыйшлася без удзелу Жэні, бязь ейнага ўкладу. Таму сяньня даводзіцца крута, бо няма каму памагчы вышчоўваць новы матэрыял для праграмаў, дабіраць і дапасоўваць да іх музыку, ды ня рэдка рабіць каркату нашай беларускай мовы. Няма, галоўна, зь кім параіцца, пабедаваць ды панаракаць на гаротную долю „радзётаў”. Жаночая інтуіцыя й жаночы падыход да поўных пытаньняў ці раз былі для нас ратункам. Чакаем павароту церпяліва й надзейна!

„Вас тут так мала”
30-га чырвеня па цэлай Аўстраліі адбыўся „цэнзус”, перапіс жыхарства. Як мы й тлумачылі ў нашых радзёвых перадачах, перапіс быў праведзены з мэтай падліку расурсаў людзкіх гэтай краіны. Статыстычнае Бюро было зацікаўленае толькі ў ліках і прысягалася, што пасля кампутарызацыі звестак, апытальнікі будуць знішчаныя. Тлумачылі мы людзям, угаворвалі й прасілі, каб не баяліся запісаць сваё запраўднае паходжаньне, ня цураліся свайго беларускага імя. У папярэднім перапісе нашыя суродзічы пісалі ў анкетах тую нацыянальнасьць на чью квоту яны прыхалі ў Аўстралію. Скарысталі з гэтага найбольш Паллякі. Такім чынам, у аўстраліскай статыстыцы мы ня існуем. Калі ўправа Фэдэральнай Рады Беларусаў у Аўстраліі зьявілася з гэтым пытаньнем у Бюро Статыстыкі, дык атрымала просты адказ: „Вас тут так мала, што не аплэціцца ўрадаваньне асобнае рубрыку ў статыстычны апытальнік. Цікава, ці сёлета нашая справа паправіцца.

ГАРАВАТКА, КНІГА ТРЭЦІЯ

(Заканчэньне з бач. 4-й)

прыметнік, каб ім схакарызаваць. Іх трэба шукаць і ніколі не задавальнацца прыблізнасьцяй. Письменьнік Кастусь Акула ўпарта шукае адэкватнай формы для выяўленьня сваіх думак і пачуцьцяў і, трэба сказаць, часта знаходзіць удалыя вобразныя выразы. У рамане асабліва ўдалымі вобразамі людзей, намалёванымі сродкамі мовы, зьяўляюцца Янукоў бацька Пракоп, змагар Антось Дзярках, які гаворыць з выразным мясцовым вымаўленьнем, маладзіца Дуня з васільковымі вачыма, ды найбольш сьведмамі сваіх нацыянальных інтарэсаў стаіць у цэнтры ўсіх падзеяў і кіруе нацыянальнай дзейнасьцяй арганом Кастусь Падгайскі. А вобраз Янука Бахмача — гэта сапраўды вялікае дасягненьне Кастуся Акулы, як пісьменьніка. Тое, што ён носіць аўтабіяграфічны характар, не зьмяняе ягонага значаньня. Фактычна, усе лепшыя характары беларускай прозы маюць аўтабіяграфічны характар — і гэроі раманаў Максіма Гарэцкага, і Лабановіч Коласаў, і шмат якія гэроі раманаў Міхаса Зарэцкага, ня кажучы ўжо пра гэроя рамана „Сокі даліны” Цішкі Гартнага. Аўтабіяграфічнасьць дае пісьменьніку багаты матэрыял для ўвабленьня гэроя ў жывое цэла і трапяткую душу чалавека, для беспасярэдняга дотыку да ўсіх псыхалагічных зрухаў і тайніцаў ягонага нутранага сьвету. Янук Бахмач абмалёваны знутра, з усімі духовымі зьмянамі ў ім: на нашых вачох

Беларускі „белы крук”

Нейкім чудам у бібліятэцы Сьднэйскага Унівэрсытэту, аб’явіўся слоўнік Насовіча. Пазычыла яго мая жонка і, прынёшы дамоў, кажа: „Глядзі — гэта мабыць беларускі „белы крук”.

Кніжка выдадзеная ў 1870 годзе ў Пецярбурзе. У добрым стане. Мае больш за 700 бачынаў і 30.000 словаў. Асабліва цікавая прадмова. У ёй расейскія акадэмікі паясьняюць прычыны друку слоўніка „рускаго наречія”. Вось тое „наречіе” прадстаўляе багаты запас цікавых дадзеных, патрэбных дзеля вывучаньня „рускаго языка” (!) Ён звярнуў увагу філялёгаў Расеі на ўцалелыя каштоўнасьці старажытнае мовы. У 1851 годзе сябры Археаграфічнай Камісіі напароліся на старадаўнія акты, але мова іх, „на правялікі жалъ”, ня была „общепонятной”. Таму ў 1847 годзе і даручылі справу слоўніка Івану Насовічу.

Гэты слоўнік ляжыць цяпер на паліцы разам з іншымі кніжкамі штодзённай патрэбы і ўжытку. Які яго можа сустрэць лёс, калі ім ніхто ня цікавіцца? У Сьднэйскім-жа ўнівэрсытэце няма аддзелу славістыкі. Нячытаньня кніжкі час ад часу выносяць на распродаж бо на полках не стае месца. Прадаюць іх па 3-4 далары, каб толькі хутчэй пазбыцца. Тое-ж можа стацца і з нашым „белым крукам”, нашай спадчынай.

На сьднэйскім панадворку

Падчас апошніх калядных сьвятаў наведалі нас заакіяньскія госьці: адзін з Канады, другі із ЗША. Тады якраз адбылася ў нас 4-ая Сустрэча Беларусаў Аўстраліі, якая мела месца ў Мэльбурне. Вярнуўшыся дамоў, наведвальнікі прыслалі лісты падзякі за гасьціннасьць. Быў і артыкул у „Беларусе” на тэму, як жывуць Беларусы ў „Кангуру-лянд”. З усяго відаць, што нашая „сонечная Аўстралія” прыйшлася да густу. Ня толькі спадбаліся ім землякі ды іхная гасьціннасьць, але таксама й сама краіна: сонца, блакіт акіяньскіх хваляў і сінь эўкаліптавага прастору. Хацелася-б часцей бачыць у нас такіх „каломбаў”. Запоўняем, што гасьціннасьці ў нас стане для ўсіх, а пагоду заможам спэцыяльна на ваш прыезд.

Нам, фактычна, гэта ўсё цікава, як нас „адкрываюць” і далучаюць да гурту цывілізаваных краінаў. Бо пахваліцца й мы маем чым: ёсьць сьветафоры, „лік-аўэр трыфік”, алькагалізм, наркотыкі ды йшчэ шмат іншых праяваў цывілізацыі.

Трэба адзначыць, што апошнімі гадамі назіраецца асабліва вострае

ды інтэнсыўнае зацікаўленьне сьпіртнымі прадуктамі, што нехта вульгарна назваў алькагалізмам. Хайбы толькі цікавіліся, але на бяду, наўчыліся піць. „Казёнік” тут ёсьць шмат, і то ўва ўсіх відах, але дарагая. На усё аднак ёсьць рада, калі чалавека пачынаюць біць моцна па капшыку.

Апошнім часам адпаведныя ўлады моцна занепакоіліся, што новапрыбылыя перасяленцы (этнікі!), займаюцца нелегальным вырабам алькагольнага пітва. Выявілася, што канжная этнічная група робіць свой пасьпэлы ўклад у разнастайнасьць нелегальных, але таньных напіткаў. І так: Югаславы гоняць сьлівавіцу ды выцскаюць свае ўласныя сарты віна. Хоць колерам гэтае віно — не таго, — але на моц — лютая. Грэкі гоняць нейкаю неразбярыху з адпайкаў вінаграду — сьмярдзучую й агідную на смак, але традыцыйную, як узо. Італьянцы, побач зь віном, гоняць яшчэ грапу — смак няўдалае самагонкі з дадаткам каўстычнае соды (для большай моцы). Лебанцы й Туркі, выцскаюць арака, амаль легальна, як пратэст перад уладамі: па цэлай Аўстраліі нельга знайсці добрага імпартаванага араку. Дык што-ж ім застаецца рабіць? Нашая-ж братва, па старой традыцыі, гоніць самагон. Каб не называць яго гэтым састарэлым імём, назвалі яго „пэньсінерскі”. Якасць першаклясная — чысты як сьляза. Трэба прызнаць, што нашыя людзі знаюць толк у гарэлцы й закусцы!

Ці караюць за такія „злачынствы”? Як зловяць на гарачай „бражцы”, асабліва, калі гаспадар прадае свой прадукт, дык — 500 даларяў штрафу й канфіскацыя апарату. Гэта апошняе — самы балючы ўдар, бо добры гаспадар прывыкае да свайго апарату, як да нечага роднага, кроўнага, і знае ўсе ягоныя норавы.

Што-ж да наркотыкаў, вырабу ды гандлю імі, то мы, мабыць, гаворачы на „саюзным” жаргоне, дагналі й перагналі ўсе капіталістычныя краіны. Недаўна італьянская паліцыя накрывала сваю Калябрыюскую Мафію, і, як пасля выявілася — канапляная індустрыя мае свой пачатак і цэнтар у аўстралііскім „бушы”, на нашых нязьмераных прасторах. Зямля і клімат спрыяльныя. Мясцовыя Італьянцы даглядалі за ростам зеляня, пасля, як яно пасьпявала, нейкім спосабам пастачалася ў Італію для далейшага апрацоўваньня. А тут-жа ёсьць мясціны, дзе пацхеньку, далёка ад усякіх цэнтраў і уезджаных дарогаў, можна сьмела гадаваць не толькі каноплі, але й сланую. Ніхто не дакапаецца. І дзіву даешся: расьлі ў нас каноплі, як лес. Малымі гулялі ў іх у хаванкі, хадзілі „да ветру”. Сукалі з канопляў аборы, зь сям’я выцскалі алей. Калі даводзілася туга, куролі цвет канюшыны, лісьце калусты перацралі з махоркай, а канопляў ня куролі. А цяпер толькі давай. Такі мабыць ужо сьвет настаў.

А. К.

Польская газета „Дзеньнік Польскі-Тыдзень Польскі” (4. VII. 81) зьмясьціла вялікі артыкул Юзэфа Лабадоўскага пад загалоўкам „Пастанулаты Беларусаў” пра „даволі нязвычайны дакумэнт” — мэмарандум БГ-КТ да Станіслава Кані. Аўтар зварачае ўвагу на „даволі няпрыемны” пачатак мэмарандуму — там, дзе кажацца пра падтрыманьне Беларусаў сацыялізму ў Польшчы — але зазначае, што „ўся рэшта (мэмарандуму) годная увагі”. Сп. Лабадоўскі верыць у тое што польскі работніцкі рух „Салідарнасьць” прывядзе да запраўднае дэмакратыі ў Польшчы. Ён асуджае пры гэтым „барбарскую” пастанову ІІІ Пленуму польскае кампарты, што асудзіў Беларусаў Польшчы на дэнацыяналізацыю, супраць чаго выказаны ў мэмарандуме пратэст.

ФОНД ВЕДАНЬНЯ ЮБЛЕЙНАЙ КНІГІ ПРА Я. КУПАЛІ

У ліпені 1981 г. была складзеная ахвяра ад М. В. М. — \$ 25.00. Агульная сума ўзрасла да \$5,629.56. Дзякуй за ахвяру.

Рэдакцыйная Калегія

СБВ.

ПАМ.

ГАННА СТАФАНДЫС-РУСАК

Па працяглай хваробе, 15 ліпеня сёлета адыйшла на вечны супачынак Ганна Стафанідыс (папярэдняе прозьвішча Русак) у веку 72 гады, пакінуўшы ў глыбокім смутку шасьцёра дзяцей і 15 унукаў.

Сьв. пам. Ганна Русак нарадзілася ў сьле Любіншчыцы каля Івацэвічаў на Берасьцейшчыне. Ад самых дзіцячых гадоў яна пабачыла шмат гора, калі ў часе Першае сусьветнае вайны, доля закінула яе разам зь сёстрамі й маці-удавой, углыбікі Расеі. Адтуль вярнулася Ганна на Вацкаўшчыну на зарослае поле й галадоўку. Каб ратаваць дзяцей ад галоднае сьмерці,

маці завезла малую Ганну і ейных сёстраў далёка ад дому пад Клецак і Сіняўку на пастушак. Гэтак Ганна й засталася ў жывых.

У выніку Другое сусьветнае вайны Нябожчыца завандравала аж у далёкую Аўстралію, дзе й знайшла свой вечны прытынак на могілках у Ньюкастэлі, узгадаваўшы шасьцёра дзяцей на добрых грамадзянаў і шчырых Беларусаў.

Усім ім да іхных сем’я найшчырэйшыя спачуваньні ў іхным горы ад Беларускага Радзёвага Камітэту й прыяцеляў.

А. Каранеўская

ДАНІЛА МЯРЛЯК — БАКАЛАЎР-ВЫДАТНІК

Сёлета ў чырвені Даніла Мярляк, другі сын сп-ства Кастуся й Ганны Мярляк, скончыў выдатнікам Бруклінскай каледж Ньёёркаўскага Гаралдскага Унівэрсытэту ў атрымаў ступень бакалаўра ў біялёгіі з залічэньнем яго ў ганаровае таварыства Фай-Бэта-Капа (тры першыя літары грэцкіх словаў: „Філязофія — правадніца жыцьця”). Ягоная тэза зь біялёгіі была прызнаная найлепшай зь ягонага выпуску.

Данілу Мярляку прызнаная стыпэндія на далейшую навуку, а таксама стыпэндія ймя д-ра Джона Солька. Д. Мярляк пачне сёлета ўвосьня занятакі ў галіне навуковай мэдыцыны на Ньёёркаўскім

Штатавым Унівэрсытэце ў Мэдыцынскім Цэнтры ў Брукліне. Ягоны намер — стацца навукоўцам у мэдыцыне із ступеняй доктара навукаў. На гэта, разумеюцца, спатрэбіцца больш часу як на звычайнага лекара.

Прыемна чуць, што яшчэ адзін сябра беларускае грамады ў Амэрыцы здебыў вышэйшую асьвету. Пажадаем яму ўдачу ў далейшай спэцыялізацыі ды асабістым жыцьці. З гэтае нагоды віншуем таксама ягоных бацькоў, што здолелі даць ужо другому сыну вышэйшую асьвету, павялічыўшы гэтым рады беларускай інтэлігенцыі ў Амэрыцы.

В. III.

ШТО ЧУВАЎ?

Успаміны пра Янку Купалу й Якуба Коласа маюць неўзабаве выйсьці ў Амэрыцы ў выдавецтва „Беларускі Сьвет”. Кнігу рэдагуе сп. А. Калубовіч. Выдавец — М. Прускі. Прыблізная цана — 5 ам. дал.

Новы нумар часопісу „Беларускі Сьвет” № 9-38, 1981, 54 бб.), зьмяшчае ў сабе: музыку й словы „Беларусачкі”, артыкул Зоры Кіпель пра Цётку, В. Пануцэвіча — пра Ф. Багушэвіча, успаміны Васіля Сініцы „Маё мястэчка”, (працяг), каларовую ўкладку з народнымі вобразамі для вышываньня, колькі вершаў Алеся Барскага, урывак аповесьці ўладзімера Глыбіннага „Пад лебядзіным знакам” (пра Максіма Багдановіча), гумар.

Часопіс ілюстраваны й з густам аформлены графічна. Адрэс рэдактара-выдаўца: Mr. Nikolas Pruski, 1086 Forest Hills Ave., SE, Grand Rapids, Mich. 49506, U.S.A.

НА ВЫДАВЕЦКІ ФОНД “БЕЛАРУСА”

У ліпені 1981 г. паступілі ў касу падпіска й ахвяры:

1. ЗША	
Прыслана беспасярэдня ў Рэдакцыю:	
1. І. Шчорс	\$ 50.00
2. В. Пунтус	50.00
3. К. Загонак	25.00
4. Скарбнік ВАПЦарквы ў Дэтройце (падпіска)	20.00
5. Л. Кавалёў	20.00
6. М. Александровіч	20.00
7. Я. Канарчук	12.00

разам: \$ 197.00

Пераслана прадстаўніком газэты у Ньё Джэрзі сп. Б. Даніловічам:

1. В. Мельяновіч	\$ 35.00
2. А. Шастак	20.00
3. П. Нядзьведзі	20.00
4. А. Марушка	20.00
5. Ю. Станкевіч	20.00
6. В. Бычкоўскі	20.00
7. М. Каранеўскі	20.00
8. М. Палюховіч	15.00
9. М. Сенька	15.00
10. Ю. Наумчык	15.00
11. Л. Стагановіч	12.00
12. А. Протас	12.00
13. Ю. Азарка	11.00
14. В. Дубяга	10.00
15. Ю. Стагановіч	10.00
16. Б. Букатка	10.00
17. В. Цярпіцкі	10.00
18. А. Евец	10.00
19. Яп. Ізяслаў	10.00
20. М. Януш	10.00
21. С. Макэйка	10.00
22. Я. Цыган	10.00
23. Л. Шурак	10.00

24. В. Лосік	10.00
25. К. Ворт	10.00
26. А. Губэрт	10.00
27. Ч. Ханяўка	10.00
28. Я. Валодзька	10.00
29. Я. Лук’ячык	10.00
30. а. С. Коўш	10.00
31. А. Костэр	10.00
32. В. Пеляся	10.00
33. В. Шульжыцкі	10.00
34. Х. Барысавец	10.00
35. а. А. Махнюк	10.00
36. Д. Галубовіч	10.00
37. А. Занковіч	10.00
38. Л. Літаровіч	10.00
39. М. Ігнатовіч	10.00
40. Я. Літвіненка	10.00

Разам: \$ 505.00

II. КАНАДА

Архіепіскап Мікалай пераслаў ахвяры на „Беларуса” ў суме 182.19 ам. дал. ад ніжэй названых:
1. Др. Б. Рагуля кан. дал. 120.00
2. Я. Баран кан. дал. 100.00

III. АНГЕЛЬШЧЫНА

Перасланы сп. А. Лашуком ахвяры на „Беларуса”:

1. Я. Домінік анг. фунтаў	6.75
2. А. Петраш	675
3. А. Лашук	5.00
4. Ул. Бутрымовіч	1.75
5. П. Навара	1.75
6. Ю. Весялюўскі	1.75
7. П. Пухоўскі	1.75
8. С. Стантон	1.75
9. А. Якубовіч	1.75
10. Б. Сьцьван	1.75
11. а. А. Пекарскі	1.50
12. Н. Ласоўскі	1.00

Разам: анг. ф. 33.25

Падпіска зь Лёндану й ваколіц складала: 116.75 фунтаў
Усяго разам ў анг. фунтах: \$ 150.00
У амэрыканскай валюце: \$ 276.00
Усяго разам за месяц ліпеня: амэр. дал. 1,160.19

Усім ахвярадаўцам і падпішчыкам шчырае дзякуй!

Парада-просьба:

Практычнай перасылаць грошы на газэту поштай, а не праз прынагодных знаёмых, бо часамі дарага праз знаёмых, стаецца навакольнай. Дзеля прыкладу: паведамленьне й сьпіс ахвярадаўцаў зь Лёндану прыйшлі ў адміністрацыю ўжо ў травені, а грошы — адно пад канец ліпеня. Шуканьне вінаватых за спазьненьне можа прывесці да парушэньня гармоніі ў дачыньнях. А тых вінаватых у запраўднасьці й няма. Усе мы, і прадаўнікі газэты й зьбіральнікі грошай — ахвярныя прадаўнікі на грамадзкай ніве. Дык будзем даражыць згодай у працы.

Адміністрацыя „Беларуса”

BIELARUS

Monthly. Published by the Byelorussian-American Association, Inc., P.O. Box 178, Jamaica, N. Y. 11431. Price per copy: \$1.00, subscription \$10.00 per year.

United States
of America

Congressional Record

PROCEEDINGS AND DEBATES OF THE 97th CONGRESS, FIRST SESSION

BYELORUSSIAN SAMIZDAT IN POLAND

Last July, a Byelorussian samizdat publication reached the West from Poland. The 19-page mimeographed collection of materials, entitled „Byelorussian Documents. Book 1 — 1981,” consists of a “Foreword” and eight documents reflecting Byelorussian political and cultural aspirations. The publication is another sign of a growing assertiveness of Poland’s Byelorussian minority.

The Editors explain it the “Foreword” their intention as follows:

“The books of ‘Byelorussian Documents’ — of which the first issue is put in the hands of our esteemed readers for the purpose of presenting objective information — do not represent any political current, and the Editors, selecting the documents for publication, have considered solely the significance which a given document has for Byelorussian social life, history or

culture”.

The first book of „Byelorussian Documents” contains a Memorandum in defense of Byelorussian culture in Poland (see, **Bielarus** № 288, “Abridgment of Byelorussian Culture in Poland”). Among other things are: an appeal to Byelorussian parents to insist that the Byelorussian language be taught in schools of the Bialystok region; an appeal to Byelorussian students in Poland to support their Byelorussian Student Association, established in Warsaw on May 30, 1981; the three Constituent Charters of the Byelorussian Democratic Republic of 1918; and the full text of the famous 1966 speech by Vasil Bykau at the Fifth Congress of Byelorussian Writers’ Union, in which one of Byelorussia’s best known writers defends the right of Byelorussian literature to free development without constraints of censorship.

LENIN OFFERED TO RECOGNIZE NON-COMMUNIST BYELORUSSIA

According to Prof. Eugene Gonda, a Hungarian-born American historian and the author of a new book, “The Versailles Conference”, Lenin was ready in 1919 to abandon four-fifths of the Soviet territory in exchange for formal recognition of Russia’s Communist regime and economic assistance from the West.

Professor Gonda’s study, written in French, appeared in Paris in April of this year. It is based largely on unpublished private papers, archives, and official records of the Versailles Conference.

Prof. Gonda said Lenin submitted his proposal through his envoy, Maxim Lit-

vinow, to Allied emissaries in Stockholm in December 1918. Lenin agreed to accept the creation of Allied-sponsored non-Communist states in various regions of the former Russian Empire, including a Byelorussian state in Western Byelorussia. According to the author of this study, President Wilson rejected the Soviet proposal without making it public or even submitting it to the other Allies.

Prof. Eugene Gonda, now retired, was a part-time lecturer on European history at the University of Maryland and later taught political science for a number of years at Catonsville Community College in Pennsylvania.

MODERN BYELORUSSIAN

The history and basic characteristics of the Byelorussian language are described in Prof. Arnold B. McMillin’s contribution to the newly published volume, **The Slavic Literary Languages: Formation and Development** (New Haven: Yale Concilium on International and Areas Studies, 1980, pp. 105-117).

This volume was prepared as part of a Yale University project and was edited by Professors Alexander M. Schenker and Edward Stankiewicz. It will be followed by two more volumes: a book of essays dealing with the language controversies in various Slavic lands, edited by R. Picchio and an annotated bibliography of pre-nineteenth-century Slavic grammars and dictionaries edited by E. Stankiewicz and A. Schenker.

The Slavic Literary Languages: Formation and Development appeared as No. 1 in the series “Yale Russian and East European Publications” and is

distributed by Slavica Publishers, Inc., P. O. Box 14388, Columbus, Ohio 432-14, U.S.A.

Prof. McMillin concludes his article on Byelorussian with the following assessment:

“Although not entirely stable, the present-day Byelorussian literary language is alive. In some respects its prospects are good: it can claim a flourishing literature, and in particular some outstanding novelists, while a concern with language is reflected in the work of young contemporary poets where it forms a major theme, no less than in the many linguistic treatises. Like other non-Russian languages of the Soviet Union, and more than most, it faces not merely ‘natural’ Russification through the predominance of Russian in such areas as radio, cinema and television, but also a gradual loss of status and limitation of functions.”

IN AMERICAN ENCYCLOPEDIAS

An article on Byelorussian literature by Prof. **Anthony Adamovich** appeared in the second fully revised and enlarged edition of the **Columbia Dictionary of Modern European Literature** (Columbia University Press, 1980).

The first volume of the **Encyclopedia of World Literature in the 20th Century** contains an article on Byelorussian literature by Prof. **Thomas E. Bird**

(who serves as a consultant on Byelorussian, Yiddish and Russian literatures) and three entries by **Dr. Jan Zaprudnik** on Natalla Arsiennieva, Maksim Bahdanovich, and Vasil Bykau. The four-volume **Encyclopedia of World Literature in the 20th Century**, under the general editorship of Leonard S. Klein, is published by Frederick Ungar Publication Company in New York

BYELORUSSIAN LITERATURE IN POLAND: 1956-80

(Summary)

After the Second World War, the eastern part of the Bialystok Province, ethnically Byelorussian territory, was ceded to Poland. Some 200,000 Byelorussians still live in this area. Here, in 1956, the weekly Byelorussian language paper *Niva* began to appear, providing an initial outlet for the Byelorussian writers living in Poland. In 1958, the literary association **Bielavieža** was founded, which inaugurated a monthly literary supplement to *Niva*; it also published five general and more than ten individual anthologies of the Byelorussian writers’ work.

These writers were born between 1925-40; they began writing in the mid-50’s and within ten years, several were producing work of considerable talent and originality. The best known poets are Aleś Barski, a lyricist in the tradition of Esenin and Bahdanovič; Jaša Burš, a sensitive representative of the avant-garde school; Jan Cykvin who favours metaphysical themes and Viktor Švied, a traditionalist, somewhat influenced by folk forms. The outstanding prose writer is Sakrat Janovič; a versatile artist, his best known works are delicate miniature sketches.

Dr. Shirin Akiner,
The Polytechnic of Central London
School of Languages
1980

(From “Byelorussian Documents”
N. 1. — 1981)

(Continued from the previous issue)

THE BYELORUSSIAN REPUBLIC: THE FREEDOM FIGHT GOES ON

HON. JOHN LeBOUTILLIER
of New York
in the House of Representatives

Wednesday, April 1, 1981

Mr. LeBOUTILLIER. Mr. Speaker, while events in Poland continue to hold the attention of the international media, and freedom loving people throughout the world, it is fitting that recognition be paid to others who seek to rid themselves of the yoke of tyranny and be free.

A short while ago I received a communication from the Byelorussian Congress Committee of America. That letter is an incisive account of the struggles and travails of the Independent Byelorussian Republic that came into existence on March 25, 1918.

Sixty-three years later, the proud people of the Byelorussian Republic, though forcefully subjugated by Soviet communism, have not forgotten the brief autonomy they enjoyed. Nor have they forgotten the atrocities they have been subjugated to under the crushing hand of Soviet Russia.

In tribute then, to these courageous people whose unending desire is to live as free men and women, I submit the following statement. During these moments when we are tempted to soften our just opposition to Soviet communism, it would be beneficial to recall this account:

BYELORUSSIAN CONGRESS COMMITTEE OF AMERICA,

Queens, N.Y., March 15, 1981.

Hon. John LeBoutillier,
House of Representatives,
Washington, D.C.

Dear Mr. LeBoutillier: Sixty three years ago, the Council of the Byelorussian Democratic Republic solemnly proclaimed the National Independence of Byelorussia on March 25, 1918 in the city of Minsk (Miensk in Byelorussian), which became the capital of the new Byelorussian Republic.

Thus, the long subordination to the Tsarist Russian Empire was ended. The government of the new Independent Byelorussian Republic immediately began to organize the national and local administration, the educational system, the cultural activities, the restoration of the war torn economy, and the formation of the national military forces. It also began intensive diplomatic activities abroad.

Unfortunately, the joyous spring of the National Independent Byelorussian Republic was threatened by the emergence of the new imperialist Bolshevik government of Soviet Russia, under the leadership of Lenin.

Perfidiously he proclaimed the right for self-determination for all former non-Russian nations, conquered by the Tsars and incorporated into the Russian Empire. He was using this promise only as an attractive propaganda ploy. While in reality, he was practicing the sinister policy of military reconquest, by the Russian Red Army, of the newly independent national non-Russian republics, including reconquest of the new independent Byelorussian Democratic Republic.

To camouflage this aggression by a “progressive” shield, Moscow government arranged the proclamation of its own colonial state, the Byelorussian Soviet Socialist Republic, on January 1, 1919 in the city of Smolensk.

Byelorussian military forces were fighting the Soviet Russian aggressors on several fronts:

In Northern Byelorussia, the special troops under the command of general Bulak-Balakhovich.

In Central Byelorussia, the military formations under the command of K. Yezavitav, and the Grodno Regiment under the command of Haydukievich. In Southern Byelorussia, the Slutsk

Division under the command of Col. Sokal-Kutylouski.

Unfortunately, without any help from abroad, the heroic, but completely outnumbered and poorly equipped, Byelorussian national forces were defeated by the Russian hordes.

The diplomatic activities of the Byelorussian Representatives, at the peace conferences in Byelorussian Brest, in 1917 and in French Versailles, in 1919, have not received the necessary understanding from the Western Powers.

The Consulates of the Byelorussian Democratic Republic were established in the following countries: Germany, Denmark, Finland, Turkey, Yugoslavia, Czechoslovakia, Lithuania, Latvia and Estonia. But the Western Countries were deaf to the urgings and pleadings of the Byelorussian Representatives.

Finally, Byelorussian Democratic Republic was liquidated by the Treaty of Riga in 1921, by which Byelorussia was partitioned between Soviet Russia and Poland.

Moscow Government created the Byelorussian Soviet Socialist Republic (B.S.S.R.) only on the small part of the Byelorussian ethnographic territory. Most of the Byelorussian ethnographic territory was annexed to the Russian S.F.S.R. Russian Government imposed on Byelorussia its own policy of Sovietization and Russification.

In the Eastern part of Byelorussia, which was annexed to the Russian S.F.S.R., with the cities of Smolensk, Bransk, Vialikiya Luki and others, nothing Byelorussian was allowed at all. This part of Byelorussia was treated and considered as a genuine Russian territory.

Russian Government persistently and systematically conducted the policy of Russianization of the Byelorussian Soviet Socialist Republic. With this goal in mind, Russians eliminated the leading segments of the Byelorussian population: statesmen, creative cultural people, scientists, professionals and also the patriotic Byelorussian farmers and workers.

During 63 years of Soviet Russian oppression, over six million of Byelorussian population were murdered or deported to the concentration camps of Siberia.

All administrative positions in Byelorussia, from the managers of the collective farms and factories, all the way to the members of government of the republic, were filled by the imported Russians or other Russianized non-Byelorussians. Because Russians did not even trust nationally conscious Byelorussian Communists.

Byelorussian language was forcefully replaced by the hated Russian in all aspects of life of an organized society. Newspapers, magazines, scientific and literary books, movies, theaters, compulsory mass meetings, schools, professional organizations, all are used for the sole purpose of Sovietization and Russianization of the Byelorussian people.

The national Byelorussian Orthodox Church was liquidated and replaced by the Russian Orthodox Church, the few remaining Byelorussian churches were subordinated to the Moscow Patriarch.

The atheistic government of Soviet Russia is sinistinely using the Orthodox Faith of the Byelorussian people to separate the Roman Catholic Poland from Western Europe, with the aim of Russianization of Poland at not too distant future time. The Orthodox Church never before existed in the Western regions of Poland. Yet, after World War II, the atheistic Soviet Russian Government created the Orthodox Archdioceses in the cities of Wroclaw-Szczecin and Poznan-Lodz. The parishioners of these Orthodox churches are predominantly Byelorussians, transplanted from Byelorussia after World War II.

Ironically, Russian language is used in the religious schools, sermons and in the administration of the Polish Orthodox Church. To reduce the Byelorussian national strength, young Byelo-

ussians, as a rule, immediately after graduation from the universities, are sent out from Byelorussia to Asian Republics of the Soviet Union. Where, separated from their national Byelorussian roots, they are first Russianized, and then used to Russianize those non-Russian Republics. Secondly, the educated young Byelorussians, instead of giving their talents to their native Byelorussia, are exploited outside of Byelorussia, in building the imperialist expansionism of Soviet Russia.

Byelorussian people desire to be free from all the colonial burdens and dangers, imposed on them by the brutal Soviet Russian occupation. Byelorussian people desire to have liberty and national independence.

Soviet Russia is a real threat to the entire Free World, now and always. The only way to diffuse this real global, present and future, threat, is to break-up the Soviet Russian Empire, and to liberate all the subjugated nations, including Byelorussia.

Very respectfully yours,
Michael Sienko, Secretary.
John Kosiak, President.

BYELORUSSIAN DEMOCRATIC REPUBLIC

HON. RAYMOND J. McGRATH
of New York
In The House Of Representatives
Wednesday, April 1, 1981

Mr. McGRATH. Mr. Speaker, this past Sunday, March 29, Byelorussian-American communities of the United States commemorated the 63rd anniversary of the proclamation of the Byelorussian Democratic Republic. It is appropriate that all Americans pause to reflect on the rights and freedoms which we enjoy. We must also remember that the Byelorussians and more than 1 billion others do not share these liberties.

Since the forceful establishment of the Byelorussian Soviet Socialist Republic in 1919, this captive nation has been subject to brutal oppression, suffering, and violations of basic human rights. The repressive Soviet regime is actively working to destroy the Byelorussian cultural heritage and spirit of nationality.

Byelorussia represents a geopolitical-ly significant location as the western gate of the U.S.S.R. It is an important stronghold of Soviet expansionism. On this occasion, I entreat every Member of this body to protest the inhuman policies of the Soviet Government in Byelorussia and to support all attempts to achieve the release of Byelorussian prisoners of conscience from Soviet institutions. I encourage every possible means of diplomatic pressure in this effort. We must support the Byelorussians’ desire for freedom and independence in their continued struggle to escape Soviet domination.

DIFFERENCES BETWEEN BYELORUSSIAN AND RUSSIAN?

Now and then we are confronted with the question: “What’s the difference between Byelorussian and Russian?” And for some of us it is not very easy to explain the facts.

If you run into someone who asks this question and happens to be familiar with Russian, advise him to obtain the textbook, **Belorusskiy yazyk dlya nyebelorusov** (Byelorussian for Non-Byelorussians) by A. A. Krivitsky, A. E. Mikhnevich and A. I. Podluzhnyi. The book was published in Minsk in 1973 by “Vyšejšaja škola” publishers (272 p.). It contains, among other things, “A Brief Differentiating Russo-Byelorussian Dictionary” and “Conversational Phrases” in Russian and Byelorussian.

It can be ordered from either Victor Kamkin Bookstore, 12224 Parklawn Drive, Rockville, Md. 20852, or from Four Continent Bookstore, 149 Fifth Avenue, New York, N. Y. 10010, USA.